

SZAKDOLGOZAT

**Móga Virág
2021**

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
NAPPALI TAGOZAT

Nemzetközi üzletfejlesztés (angol nyelven) specializáció

A JAPÁN GAZDASÁG STAGNÁLÁSA ÉS A MEGAREGIONÁLIS
SZABADKERESKEDELMI MEGÁLLAPODÁSOK HATÁSA A JAPÁN
GAZDASÁGRA

Belső konzulens: DR. MAJOROS PÁL

Készítette: Móga Virág

1. Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS:.....	2
1 JAPÁN GAZDASÁGTÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE A MEIDZSI-RESTAURÁCIÓTÓL NAPJAINKIG	6
1.1 A JAPÁN GAZDASÁG MODERNIZÁCIÓJA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTT	6
1.2 JAPÁN GAZDASÁGA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	10
1.2.1 JAPÁN HADIGAZDASÁGA (1937-1945)	12
1.3 JAPÁN GAZDASÁGÁNAK A HÁBORÚT KÖVETŐ PÁRATLAN NÖVEKEDÉSE	14
1.4 FELEMELKEDÉS: A KOREAI HÁBORÚ	16
1.5 A „JAPÁN CSODA” IDŐSZAKA.....	16
1.6 A JAPÁN GAZDASÁG STAGNÁLÁSA	19
1.7 JAPÁN KÜLGAZDASÁGI KAPCSOLATAI	22
2 A MEGAREGIONÁLIS SZERZŐDÉSEK HATÁSA A JAPÁN GAZDASÁGRA	28
2.1 A TPP (TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP), VAGYIS A TRANSZ-CSENDES-ÓCEÁNI PARTNERSÉG HATÁSA A JAPÁN GAZDASÁGRA	29
2.2 RCEP (REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP) VAGYIS A REGIONÁLIS ÁTFOGÓ GAZDASÁGI PARTNERSÉG	38
KONKLÚZIÓ.....	46
IRODALOMJEGYZÉK:	51

BEVEZETÉS:

Japán, a távol-keleti csoda. Már az egyetemi éveim elején felmerült bennem, hogy szakdolgozati témám nagy valószínűséggel kapcsolatban lesz Japánnal, a szigetországgal, mely különleges világával már kisgyerekkoromban magával ragadott. Eleinte csak az animék világába nyertem betekintést, ami merőben másnak bizonyult a nyugati mesék hangulatától, témáitól. A japán emberek a társadalmi nyomás, a fokozódó elvárások és a munkának való teljes odaadás következtében nem képesek teljesen kibontakozni, élvezni az élet örömeit. Ezért hozták létre az animék világát, melyben bármi megtörténhet és meg is történik, csak a képzelet szab határt. A való élet kötöttségeitől mentes animék gyakorta jelenítenek meg olyan szereplőket, akik eleinte elnyomásban, szegénységben élnek, majd bátorságuknak és különleges képességeiknek, akaraterejüknek köszönhetően, kiállnak magukért és hasonló sorsban élő társaikért, és együtt győzedelmeskednek az elnyomó hatalmak felett. Álmodozó gyerekként engem is megérintettek ezek a karakterek és általuk váltam én is az animék rabjává; ekkor éreztem azt, hogy én is képes lehetek bármire, vagyis képes az álmaim megvalósítására. Ma már tudom, hogy ezek az alkotások egyfajta társadalomkritikát fogalmaznak meg, az egyén iránti érdektelenség, a nyugat által létrehozott sztereotípiáktól való elmenekülésre egyfajta segélykiáltások.

Középiskolás koromban ismerkedtem meg mélyebben a japán történelem sajátosságaival, részben magyarázatot kaptam arra, miként is válhat egy gyakorta katasztrófák sújtotta, a kezdetekben rizstermelő, fazekassággal foglalkozó szigetország a világ egyik legnagyobb technológiai nagyhatalmává. Ez idő tájt mélyedtem el a mangák, vagyis a japán képregények feltérképezésében, amelyek egy újabb lehetőséget jelentettek ennek a számunkra igen távoli kultúrának a közelebbi megismeréséhez. Mindezek miatt határoztam úgy, hogy a japán nyelvet is szeretném elsajátítani, legalább alapszinten.

Az egyetemen nyílt lehetőségem arra, hogy ezt a távol-keleti nyelvet választhassam üzleti nyelvként, így a kultúra sajátosságait mind a hétköznapi életben, mind az üzleti életben is

megismerhettem. Hála japán anyanyelvű tanárnőnknek, elsőkézből tapasztalhattuk meg a magyar és a japán kultúra, kommunikáció és szokások közötti különbségeket és a meglepő hasonlóságokat is. A társadalmi normák sajátosságai, a Japánban lévő vallási kultusz sokszínűsége, a természet iránti odaadás, az idősek és a rangban feljebb állók iránti tisztelet egyedülállósága, az ősi japán kultúra hagyományainak őrzése teszi valóban különlegessé és páratlanná a még mindig bizonyos szinten elzárt, csendes-óceáni szigetországot. Az internetnek és az ország nyugat felé nyitásának mind a politika, mind a világpiacon kereskedelem terén, a különböző megállapodásoknak köszönhetően, lehetőségünk nyílik megismerkedni Japán ősi, hosszú idő óta szinte változatlan kultúrájával, páratlan gazdasági múltjával, és az ott élő emberek különleges, egyedi gondolkodásmódjával.

Az egyetemi éveim alatt több tanórán is foglalkoztunk a japán gazdaság sokszínűségével, ami az 1900-as évektől rengeteg változáson, hullámvölgyön ment keresztül, mely magában foglalt csodával határos gazdasági növekedést, fejlődést és történelmi mélypontot is.

Az ország gazdaságtörténelmének az 1930-as évektől bekövetkezett egyedülálló jelenségei keltették fel érdeklődésemet, melyek mélyen befolyásolják mai gazdasági helyzetének alakulását, gazdasági integrálódását a nemzetközi kereskedelemben. Fő célom az évtizedes gazdasági stagnálás okainak megértése, a korábban erre a jelenségre bevezetett intézkedések hatásainak, kudarcainak elemzése, valamint az ország gazdaságának felélénkítésére, újonnan kötött nemzetközi kereskedelmi megállapodások eredményességének vizsgálata.

Ezen bilaterális és multilaterális nemzetközi megállapodások eredményességének vizsgálatához szükség van a japán gazdaság mai helyzetét meghatározó események megismerésére. Egyaránt szükséges a szigetország jelentős, az elmúlt 100 évben bekövetkezett gazdasági szakaszainak részletesebb ismertetése, mely magában foglalja a "japán gazdasági csoda" rejtélyét, az ezt az időszakot követő váratlan, hosszan elnyúló gazdasági recessziót, és a japán gazdaság recesszió óta tartó majdnem negyven éves stagnálását, melyre hatásos megoldást a szakemberek máig sem találtak. Erre nyújthatnak lehetséges megoldást a

nemrégiben kötött szabadkereskedelmi egyezmények.

Különös jelentőséggel bír ezen megállapodások hatásának elemzése, ugyanis Japán, az elzárkózó szigetország az ezredfordulóig nem rendelkezett bilaterális megállapodásokkal, egyetlen országgal sem.

Hála azonban korábbi miniszterelnökének, Abe Shinzonak és *Abenomics* nevezetű programjának, ami először tette prioritássá a gazdaságot, Japán mára több mint 20 regionális egyezmény birtokában van, melyek közül kiemelkedő fontosságú az ASEAN-nal és az EU-val kötött szabadkereskedelmi megállapodások, ezeken kívül több további országgal tárgyalásokat folytat új nemzetközi kapcsolatok kialakítása érdekében. A meglévő multilaterális szerződések közül a három legjelentősebb, kétséget kizáróan, EU–Japán Gazdasági Partnerségi Megállapodás, az RCEP, vagyis az Átfogó Regionális Gazdasági Társulás és a CPTPP, a Transz-csendes-óceáni Stratégiai Gazdasági Társulási Egyezmény, mely olyan megaregionális szabadkereskedelmi egyezmény, aminek az Amerikai Egyesült Államok nem tagja, a transz-csendes-óceáni törekvései ellenére. Az USA TPP-ből, vagyis a Transz-csendes-óceáni Gazdasági Együttműködési Megállapodásból való 2017-es kilépése után, egy elbizonytalanodási időszak következett, melyet kihasználva Japán, átvette az egyezményben a vezető tagállam szerepét. A módosított megállapodást 2018. március 8-án ratifikálták, már CPTPP, vagyis az Átfogó és Előremutató Csendes-óceáni Partnerség néven. A másik kulcsfontosságú nemzetközi gazdasági megállapodás az RCEP, az Átfogó Regionális Gazdasági Partnerség, melyet nemrégiben, 2020. november 15-én írták alá a csatlakozó nemzetállamok. A ratifikációs folyamat eredménye, hogy 2022. év elején ténylegesen hatályba lép a betoldás.

Szakdolgozatomban először nagyvonalakban ismertetem a japán gazdaság 1930-tól napjainkig tartó történéseit, fordulópontjait; majd megvizsgálom, hogy milyen hatást fejtenek ki az átfogó, nemzetközi megállapodások Japán gazdaságára, képesek-e jelentősebb mértékben kizökkenteni az országot az évtizedes stagnálásból. Végül, de nem utolsósorban, milyen

hatással lesz Japán nemzetközi piacon való teljesítésére az RCEP, amely az első olyan megállapodás, melyhez Kína és Japán is egyaránt csatlakozott.

Szakdolgozatomban a következő kérdésekre keresem a választ:

Mik azok a külső és belső tényezők, események, döntések, melyek hozzájárulnak, hozzájárultak a japán gazdaság évtizedeken keresztül tartó stagnálásához?

Milyen hatást gyakorolnak vagy hatással lesznek az új megaregionális szabadkereskedelmi egyezmények, vagyis a CPTPP és az RCEP a japán gazdaságra?

1 JAPÁN GAZDASÁGTÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE A MEIDZSI-RESTAURÁCIÓTÓL NAPJAINKIG

1.1 A JAPÁN GAZDASÁG MODERNIZÁCIÓJA A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

A japán gazdaság stagnálásának, növekedési ütemének lelassulásának megértéséhez szükséges gazdaságtörténetének áttekintése, a japán ipar kialakulásának, fejlődésének kezdetétől. Fontos megemlíteni, hogy a nem nyugati országok közül Japán volt az első, mely sikeres iparosítást hajtott végre. A Meidzsi-korszakban (1868-1912) Japán iparosodása legfőképpen a könnyűiparhoz, azon belül a textiliparhoz köthető. A nyugathoz való felzárkózást nagyban elősegítette, hogy Japán, Kínával ellentétben, sikeresen elkerülte a protekturátusi szerepbekerülést, létrejöttek az ipari fejlődés alapjai, és az ország gyors modernizációnak indult (Völgyi, 2015).

Az első nemzetközi, egyenlőtlen szerződést 1858-ban írta alá az Egyesült Államokkal, mely az import és export vámtarifák nagyságának rögzítéséről, a japán kikötők egymás után történő megnyitásáról és az Egyesült Államok jogi területenkívüliségéről rendelkezett. A gazdasági nyitás következtében magas infláció volt megfigyelhető az országban, az árak emelkedését a tea és a selyem iránti túlzott külföldi kereslet is elősegítette. Sajnálatos módon a gazdaságinál súlyosabb politikai következményekkel járt a külföldiek előtti nyitás: erősödött Japánban a nacionalizmus és az idegenellenesség. A Meidzsi-időszakban felismerték, hogy a gyarmati lét csak gazdasági és katonai képességeik erősítésével kerülhető el, ezért 1873-ban felállították a nemzeti hadsereget. Ezzel egyidőben került sor az adó- és földreformra is, így engedélyezték a föld szabad adásvételét és az adó rizs helyett pénzben történő kifizetését. 1885-ben megalakult az első nyugati típusú kormány, Itó Hirobumi miniszterelnökkel az élén. Japánban fogadták el az első alkotmányt Kelet-Ázsiában, melyet Itó dolgozott ki német mintára, és a császár szentesített és hirdetett ki 1889-ben. (Völgyi, 2015).

A Meidzsi-korszak reformerei több problémát is örökölték elődjeiktől, melyek sürgős

megoldást igényeltek: ilyen a daimjók (feudális urak) által kibocsátott több mint 1700 féle forgalomban lévő papírpénz (hanszacu), a leértékelt fémpénzek, az arany folyamatos kiáramlása az országból. Üres volt a kincstár, a kiadások növekedtek, többek között a védelemre, ezen felül emelkedett az infláció, és a külkereskedelem rendkívül alacsony szinten volt. 1871-ben a kormány rendelkezett a régi fémpénzek folyamatos kivonásáról, majd megszületett a jen, mint új monetáris fizetőeszköz. Ezzel egyidőben Japán bevezette az aranystandardot (Völgyi, 2015).

Az Egyesült Államok mintájára az 1870-es évek elején Japán központi bank nélküli, vagyis magánbankokból álló állami bankrendszert hozott létre. A kormány költségvetésének újabb nagy csapással kellett szembenéznie, ugyanis a szamurájok 1877-es lázadása beindította a pénznyomtatást, ennek következtében az infláció felpörgött, nőtt a kereskedelmi deficit, az import drágult (Alexander, 2007). Megoldásként Macukata Maszajosi, japán pénzügyminiszter szigorú intézkedéseket vezetett be a pénzügyi rendszer és az árak stabilitása érdekében. Többek között megszüntette a bankok pénzkibocsátási jogát, csökkentette a forgalomban lévő papírpénz mennyiségét, állami vállalatok értékesítésével és az adók megemelésével növelte a kormányzati bevételeket. Ezen intézkedések hatására a kormányzati költségvetés helyzete normalizálódott. A stabilitásért a pénzügyminiszter feláldozta a növekedést, ugyanis a kibocsátásban jelentős visszaesés volt megfigyelhető. 1882-ben Macukata intézményi reformjának keretében felállt a japán központi bank, mely monopoljoggal bírt a pénzkínálat szabályozásában. Ezzel egyidőben a pénzügyminiszter a nemzetközi pénzügyi közösséghez való csatlakozáshoz, a központi bank létrehozása mellett, egy másik fontos kritériumot is teljesített: a modern bankrendszer kialakítását (Burke, 1964).

A japán kormány számos speciális célú pénzintézetet is kialakított, melyek a kormány irányítása alatt hosszú távú finanszírozást nyújtottak. Ezek közül a legjelentősebb a Hokkaidó Fejlesztési Bank, Jelzálogbank, Japán Ipari Bank, Tajvan Bank - ugyanis Tajvan ekkor Japán gyarmata - és a Mezőgazdasági és Ipari Bank (Crawcour, 1990). Japánban az eladósodás

időszaka következett, aminek kiváltó oka a kormányzati kiadások ugrásszerű növekedése volt, melyet az iparosítás elindítására, infrastrukturális beruházásokra, a japán-orosz és japán-kínai háborúkra, a kolóniák fejlesztésére fordítottak. A külföldi tőke rendkívül gyorsan áramlott be az országba, amit az is jól szemléltet, hogy az államadósságnak, mely 1894 és 1913 között 80 millióról 600 millióra duzzadt, 80 százaléka külföldi kézben volt. Japán számára ezekre a makrogazdasági problémákra az első világháborúba való belépés nyújtott megoldást (Allen, 2003).

Fontos megemlítenünk, hogy Japánban a modern ipari fejlődés elindulását, kétséget kizárólag, az állam alapozta meg. A japán ipari fejlesztések fontos jellemzője, hogy a könnyűiparral szemben elsőbbséget élvezett a nehézipar, a külső fenyegetésekkel szembeni sikeres védekezés okán. A Meidzsi-korszakban, a császár számos ipari létesítményt tulajdonított el a központi és helyi önkormányzatoktól, ilyenek a fegyvergyárak, nyugati típusú vasművek, hajógyárak. Megszerezte a legjelentősebb ezüst, rézérc és vasérc bányákat, melyeket később továbbfejlesztett és újakat is létesített. Mindemellett üveg-, cement és kénsavgyárakat alapított, importhelyettesítő iparosítást hajtott végre a textiliparban, vagyis pamutszövő üzemet hozott létre, gyapjú feldolgozó gyárat alapított és selyemgyárat építtetett (Crawcour, 1989). Mivel külföldi technológiára volt szükség a modern iparágak fejlesztésére, ezért a kormány jelentős összegeket fordított a különböző iparágak, vállalatok és az infrastruktúra kialakításában alkalmazott külföldi szakemberekre. Később a hazai szakemberek képzése érdekében a japán diákok külföldi ösztöndíjban részesültek és külföldi oktatókat is bevontak a szakmai képzések alatt. A technológiatranszfer másik formáját a külföldi gépek lemásolása és importja jelentette: az 1900-as évek elejétől megfigyelhető a japán és nyugati vállalatok közötti technikai együttműködés is. Az infrastruktúra fejlesztése volt az iparosítás másik fontos feltétele, melynek érdekében a japán kormány fejlesztéseket hajtott végre a vasúthálózatokon, a hajózáson és a kommunikációs infrastruktúrán egyaránt. A vasúthálózat, a telegráf- és telefonhálózat stratégiai megfontolásból állami tulajdonban maradt. A nyugati vállalatok

kereskedelmi pozíciójának csökkentése érdekében a japán kormány folyamatos támogatást nyújtott a hazai magánvállalatoknak: ezen támogatások egyértelmű célja a hazai vállalatok piaci részesedésének növelése volt (Crawcour, 1990). A vezetés jelentős összegeket fordított a magánszektor üzleti tevékenységeinek támogatására, ennek köszönhetően jöttek létre a gazdasági ágazatokban nagy érdekeltiséggel bíró, magántulajdonban lévő üzleti csoportok, a zaibacuk, melyek szoros kapcsolatot ápoltak a kormánnyal. Ilyen volt például a Mitsui, Sumitomo, Mitsubishi és az Asano is (Völgyi, 2015).

A Meidzsi- korszak iparosításának jellegzetessége, hogy mind a tradicionális, mind a modern iparágak képesek voltak párhuzamosan fejlődni. A könnyűiparban, és azon belül is elsősorban a textiliparban, Japán sikeres iparosítást hajtott végre, melyben nemzetközileg is versenyképesé vált. A korszak elején főleg az Egyesült Államokba és Európába irányuló selyem, tea, gabonafélék, ásványi anyagok és halak tették ki a japán export nagy részét, ahonnan cserébe Japán késztermékeket, azon belül textiltermékeket és gépeket importált (Ohno, 2006).

Ami a külpolitikát illeti, 1894-ben módosított szerződést kötött Japánnal az Egyesült Királyság, mely megszüntette a külföldiek jogi területenkívüliségét, viszonzásként a külkereskedelem és a külföldiek tartózkodása az egész ország területén lehetővé vált, ráadásul 1914-re Japán a vámkivetési jogát teljes egészében visszanyerte (Lehmann, 1982). Ezek mellett a Meidzsi-korszakban külpolitika terén leginkább a nemzetbiztonsági szempontokat is figyelembe vevő befolyási övezet kialakítására koncentráltak, ami legfőképpen Japánnak Kínával, Koreával és Oroszországgal való kapcsolatát érintette. 1876-ban Japán az egyenlőtlen kereskedelmi szerződés megkötése érdekében fegyveres erőt vetett be Koreával szemben: a Kanhva-egyezmény hasonló jogokat adott Koreával szemben Japánnak, mint amilyeneket a nyugati hatalmak élveztek a szigetországgal szemben. Korea miatt később kitört a háború Kína és Japán között, mely 1895-ben Japán győzelmével zárult és ennek köszönhetően Japán nagyfokú jóvátételt kapott, többek között megszerezte Tajvant is (Latourette, 1918). Szintén Korea miatt,

nem sokkal később kitört a japán-orosz háború is, mely ugyancsak Japán győzelmével zárult. Ennek köszönhetően megszerezte a kereskedelmileg kulcsfontosságú dél-mandzsúriai vasút feletti ellenőrzést. Japán átvette Korea külügyei felett is az irányítást és kormányzót helyezett Korea élére. A japán és koreai adminisztráció párhuzamosan nem tudott működni, ezért Japán 1910-ben annektálta Koreát, a későbbiekben pedig Japán céljává Korea gazdasági fejlesztése és asszimilációja vált. A Meidzsi-korszak végére a folyamatos reformoknak és az Északkelet-Ázsiában kialakított befolyási övezetnek köszönhetően Japán kivívta, hogy egyanrangú fele legyen a nyugati hatalmaknak (Völgyi, 2015).

1.2 JAPÁN GAZDASÁGA A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Japán akut fiskális és pénzügyi mérleg problémáját valójában az első világháború oldotta meg. A japán termékek részesedése megnőtt a háborúban meggyengült nyugati verseny következtében, ráadásul Japán hadi felszereléssel és iparcikkkel is ellátta a szövetséges erőket. A külföldi kereslet jelentős lökést adott a japán gazdaságnak az első világháború alatt, melynek köszönhetően Japán nemzetközi adósból hitelezővé tudott átlépni. Kiemelkedően magas növekedést mutatott többek között a vas- és acélipar, a hajógyártás, a hajózás, az elektromosenergia- termelés, a pamutszövés és selyemtekerceselés, melyek mind hozzájárultak ahhoz, hogy a reál GNP évente közel 10 százalékot emelkedett, míg a hazai árszínvonal 1914 és 1918 között kétszeresére növekedett. (Nakamura, 1985) Ebben az időszakban a behozatal alacsony maradt a gyorsan bővülő export mellett, ezen kívül a magánfogyasztás számottevően csökkent, mivel az infláció miatt a fixjövedelemből élők életszínvonala lefelé tendált (Ohno, 2006). Sajnálatos módon, a világháború végére a japán gazdaság exportvezérelt növekedése átmenetinek bizonyult és kifulladt. Ezután a gazdaság és a pénzügyi rendszer mélyrepülése következett, a külkereskedelmi mérleg újra deficitessé vált, a részvények és a különböző termékek árai összeomlottak, egyre több bank, gyár és kereskedelmi vállalat ment csődbe. 1923.

szeptember 1-én hatalmas földrengés rázta meg a Kantó régiót, mely az azt követő tűzvészsel együtt hatalmas károkat okozott Tokióban és Yokohamában egyaránt. A katasztrófa sújtotta területek újjáépítése miatt megugrott az import, vele párhuzamosan azonban az export nagyot zuhant, mindez a fizetési mérleg súlyos hiányához és a jen leértékelődéséhez vezetett (Nakamura, 1990). A Sóva-válság, vagyis a makrogazdasági válság a bankválságot néhány évvel követte, amikor kitört a világgazdasági válság (1929-1933) és a japán kormány visszatért a korábban alkalmazott aranystandardhoz. Mindezek következtében a japán gazdaság reálértelemben stagnált, azonban nominálisan komoly visszaesésről beszélhetünk: a nehéziparban, vegyiparban és a bányászatban nagymértékű elbocsátásokra kényszerültek, a többi ágazatban pedig a béreket csökkentették az elbocsátások megelőzéseként. Az árak fenntartása és a kibocsátás csökkentése érdekében kartellek jöttek létre minden iparágban. A válság redukálása miatt 1931. december 1-én megszüntették az aranystandardot, az export ösztönzése céljából pedig hagyták a jent leértékelődni, valamint valutakorlátozásokat is bevezettek, hogy az import gyors növekedését megelőzzék, emellett a leszámítolási kamatlábat csökkentették, mellyel a vállalati befektetéseket kívánták ösztönözni (Völgyi, 2015).

A Sóva-válság után az 1930-as években a nehézipar és a vegyipar expanziója felgyorsult, megnőtt az acéltermelés, az autók, a cement, az üveg, az ipari gépek, a transzformátorok és a motorok termelése is. Nagy szerepet játszottak ezen iparágak fejlődésében a kormány által hozott intézkedések, mint a vámvédelem, importkorlátozások és az állami támogatások biztosítása, melyek összehangolt koordinálásáért a kereskedelmi és ipari minisztérium felelt. A hazai vegyipar és nehézipar fejlődése számára a jen nagymértékű leértékelődése jelentette a megfelelő védelmet. Emellett a kormány a vámok emelésével tovább növelte e növendék iparágak versenyképességét és más kulcsfontosságú iparágak támogatását is, mint az autógyártás, hajóipar, kőolaj-finomítás. Ebben az időben jelent meg a piacon a Nissan és a Toyota is. Az 1930-as években a kormány több speciális iparági törvényt is elfogadott a vegyipar és a nehézipar fejlesztése érdekében (Nakamura, 1990). Ezen törvények által

szabályozott iparágak közé tartozott még az olajipar, fémipar, repülőgépipar, autóipar és a hajóipar is. A kartellek mellett megfigyelhető volt a trösztök kialakulása is, mint például a Nippon Acélművek. A japán kereskedelmi és ipari minisztérium feladata volt szabályozás útján kezelni a trösztök és kartellek monopolerejéből adódó negatív hatásokat. Az 1930-as évekre új zaibacuk jöttek létre: ezek a régiakkal ellentétben leginkább a nehéziparban és a vegyiparban tevékenykedtek, már nem egy bank jelentette az adott vállalatcsoport fő pillérét, fejlődésük erőteljes függött az állami támogatások mértékétől és jelentős összegeket ruháztak be Mandzsúriában és Koreában egyaránt (Ohno, 2006).

A nyugati hatalmak veszélyesnek találták Japánt az oroszokkal vívott háborút követően, mivel győzelmének köszönhetően a szigetország vált a legerősebb hatalommá Ázsiában (Jansen, 2000). A Japánnal szembeni félelmek eloszlatása érdekében a külügyminiszterek igyekeztek a megbékélés politikáját alkalmazni. Ezt alátámasztja, hogy Japán állandó tagja lett az ENSZ elődjének, a Népszövetség tanácsának is. Japán a külpolitika és a gazdaság fontos elemének tekintette Tajvan minden területen történő fejlesztését, azonban ez nem igaz Korea és Kína szempontjából. Jelentős összegeket fordított a közlekedési és kommunikációs infrastruktúrájának kiépítésére, nagy beruházásokat hagyott jóvá Tajvan és Korea mezőgazdaságának modernizálására, melyeknek köszönhetően szoros gazdasági kapcsolat alakult ki Japán, Korea, Tajvan és Kína között. A japánok támogatták gyarmataikon saját ipari struktúra kialakítását, nagymértékű bányászati és kohászati beruházásokat kezdeményeztek, energiaforrások, ásványianyagok kiaknázásába fektettek és vízi erőműveket építettek (Völgyi, 2015).

1.2.1 JAPÁN HADIGAZDASÁGA (1937-1945)

Az egyre növekvő katonai nyomás következtében nagymértékű, ötéves, illetve hatéves fegyverkezési tervet hagytak jóvá a tengerészet és a hadsereg számára, a katonai költségvetést

pedig több mint 40 %-kal növelték a korábbi évekhez képest (Jansen, 2000). Súlyos hiányt okozott a fizetési mérlegben a különböző nyersanyagok importja a katonaság által támasztott megnövekedett kereslet miatt (Nakamura, 1990). Japán expanziós törekvései miatt a szigetország és Kína között kitört háború, melyet követően a japán kormány megbukott, a katonaság átvette az ország irányítását és bevezetésre került a hadi tervgazdálkodás. 1938-ban a tervbizottság kiadta a szigetország első gazdasági tervét, melyet a parlament el is fogadott. A gazdasági tervek készítőinek legfőbb célja a haditermelés maximalizálása volt, ennek megfelelően történt a rendelkezésre álló hazai erőforrások és az import allokációja is. A könnyűipar elsorvadása a vegyipar és a nehézipar erőltetett fejlesztésének lett a következménye. Az árak és a bérek, továbbá a kormány által kijelölt több magánvállalat is állami ellenőrzés alá került, a hadianyaggyártó vállalatok fejlesztéséhez szükséges tőkét a kormány által meghatározott pénzügyi intézmények biztosították (Völgyi 2015).

Japán számára a második világháború kitörését követően nyilvánvalóvá vált, hogy a stratégiai fontosságú nyersanyagokhoz való hozzájutás egyre nehezebbé fog válni, ezért előtérbe került a Greater East Asia Co-Prosperty Sphere, GEACS gazdasági együttműködési modell, melyet Japán a megszállt területeken alakított ki. Az övezet létrehozásának tudományos legitimációjaként az Akamacu Kaname által kidolgozott, úgynevezett „repülő vadludak” modellje szolgált (Kasahara, 2004), mely kimondta, hogy a regionális gazdasági blokk élén a legfejlettebb gazdaság, azaz Japán áll és az ő feladata a többi ország ipari fejlődésének elősegítése. Azonban fontos megemlíteni, hogy a szigetország a két világháború között gazdasági erőterét nagyrészt katonai úton, gyarmatosítással teremtette meg.

Japán 1940 szeptemberében aláírta a háromhatalmi egyezményt Németországgal és Olaszországgal, és megkezdte Észak-Vietnám megszállását, ami ekkor francia gyarmat volt. Erre a válasz gyorsan megérkezett az Egyesült Államok részéről: embargót vetett ki a Japánba irányuló kőolaj-és vasexportra, valamint befagyasztotta az amerikai bankokban lévő japán eszközállományt. Japán gyors cselekvésre szánta el magát: 1941 decemberében megtámadta

Pearl Harbort és elkezdte bővíteni a nagy kelet-ázsiai együttfejlődési övezet területeit (Hall,1964). Azonban a háború Japán számára kedvezőtlen fordulatot vett, ugyanis a szövetséges csapatok átfogó offenzívát indítottak Kelet-Ázsiában, melynek végső célja Japán meghátrálásra kényszerítése volt. Japán hadigazdasága összeomlott a szövetségesek általi támadásokban elveszített rengeteg hajó és repülőgép miatt, így nem volt képes a gyarmatokról a megtermelt inputokat elszállítani és végül elvesztette a háborút. 1945 augusztusában Nagaszaki és Hiroshima ellen atomtámadást indított az Egyesült Államok, ezt követően Japán megadta magát. A szigetország háborús vereségével és kapitulációjával a japán gyarmati uralom és a nagy kelet-ázsiai együttfejlődési övezet összeomlott, az ország Kínával, Koreával és Tajvannal korábbi nagyhatalmi terjeszkedése során kialakított magas szintű gazdasági integrációja szétesett (Völgyi, 2015).

1.3 JAPÁN GAZDASÁGÁNAK A HÁBORÚT KÖVETŐ PÁRATLAN NÖVEKEDÉSE

Japán a háborúból való kapitulációja után nem sokkal elvesztette függetlenségét, és katonai megszállás alá került, ténylegesen az Egyesült Államok megszállása alá. A legyőzöttség tudatosítása, a jóvátételi szállítások elindítása és a demilitarizálás mellett, a japán gazdaság és társadalom intézményeinek gyökeres reformja volt az okkupáció elsődleges célja. A radikális rendszer-átalakítás meg is kezdődött, a szinte teljhatalommal rendelkező Douglas MacArthur tábornok irányításával. A megszállás társadalomátalakító küldetésében az egyik legnagyobb sikert az agrárreform könyvelhette el: a földek tulajdonviszonyai radikálisan átalakultak, a föld azok tulajdonába került, akik megművelték. A legnagyobb nehézséget a japán gazdaság megreformálásában és a politikai rendszer átalakításában talán a gazdasági hatalom zaibacukban, vagyis a japán családok kezében lévő vállalatóriásokban, holdingokban, pénzügyi csoportokban lévő túlzott koncentrációja jelentette. Ezt a problémát az egy holdingba tartozó vállalatok és bankok önálló egységgé alakításával oldották meg.

A hosszan elnyúló háború rengeteg súlyos problémát hagyott maga után, mint az elégtelen termelési kapacitás, a hadigazdálkodás mechanizmusának összeomlása, éhezés, megsemmisült vagyonok, a gyarmatokról, megszállt területekről hazatelepült japánok és az őket kiszolgáló helyi lakosok okozta gondok és egy romokban heverő ország. A japán gazdaság talpraállítását az a tény is tovább nehezítette, hogy a külkereskedelmi embargó nem szűnt meg a háború végeztével sem. A japán export és import még az 1940-es évek végén is csak a töredékét tette ki a háború előtt elért volumenhez képest. A jennek a belső konvertibilitása is korlátozott volt, továbbá a japán valutának csak eseti árfolyamai léteztek. Az ipari termelésben a leggyakoribb fennakadást az import-energiahordozók és más ipari nyersanyagok szűkössége okozta. Ezen korlátozó tényezők mellett kezdődött el a gazdaság talpraállítása. A hiperinfláció jelensége a háborúk után megszokott jelenségnek számított, ez alól a szigetország sem volt kivétel. A hadigazdálkodás éve alatt óriási mértékben eladósodott, mely szintén hozzájárult az árak ugrásszerű növekedéséhez (Völgyi, 2015). Az inflációt a bankhiteleken keresztül kiáramló pénz is növelte, melyek gyakorta a csőd szélén álló vállalatok megmentését szolgálták (Adams, 1964).

1949-től az amerikai politika a kínai kommunista hatalomátvétel miatt, a zilált gazdaság normalizálását, az infláció megfékezését és a külső támogatás nélküli finanszírozást tűzte ki elsődleges céljaként Japánban. Az USA-nak nem volt más választása, minthogy rászorítsa és segítse korábbi ellenségét a minél erősebb és stabilabb gazdaság gyors felépítésére, mivel a gazdaságilag és politikailag is igen gyenge és meglehetősen ingatag Kelet-Ázsiában csak Japánra tudott számítani, mint lehetséges szövetségesre. A háborút követő milliárdjenes büntetést a minimumra apasztották. Fő célja a japán gazdaság amerikai segélyektől mentes önállósítása és az export felfuttatása vált. Ehhez viszont az árak megemelése, a laza költségvetési politika megreformálása, a jövedelemadó jelentős megemelése és az adózási fegyelem erősítése volt szükséges, amit a Dodge-terv biztosított. Ahhoz, hogy az ország vissza tudjon integrálódni a gazdaságba, a japán valuta árfolyamát kellett meghatározni, melyet meg

is tettek 1948 tavaszán: 360 jen/dolláron (Völgyi, 2015).

1.4 FELEMELKEDÉS: A KOREAI HÁBORÚ

A koreai háború kitörésével az Egyesült Államok katonai szükségletei a régióban megemelkedtek, a közlekedési eszközöktől kezdve az acéllemezeken át a vegyipari termékekig, ennek pedig legfőbb beszállítóivá a japán vállalatok váltak. A kapacitáskihasználatlanság megszűnt, a felhalmozott készletek leapadtak (Adams, 1964). 1951 tavaszára kidolgozták az "Egyesült Államok és Japán közötti gazdasági együttműködési tervet". Ennek három pontjából csak egy valósult meg, miszerint Japánnak fel kellett készülnie, hogy növekvő mennyiségben állítson elő hadiipari termékeket az Egyesült Államok részére. A koreai háborút követő béketárgyalások után a Japánnak adott katonai megrendelések az 1951-es év első feléhez képest a másodikban megduplázódtak. Még ebben az évben Japán és az Egyesült Államok aláírta az úgynevezett "támaszpontos békeszerződést", mely a megszállás végét és egyben a gazdasági csodához vezető út kezdetét is jelentette (Völgyi, 2015).

1.5 A „JAPÁN CSODA” IDŐSZAKA

A japán gazdasági csoda időszaka, mely alatt a szigetország rendkívül magas növekedési rátával rendelkezett, 1955-ben kezdődött. A növekedési ráta évente, átlagosan 10 % körül alakult, rendre túlszárnyalva a tervszámokat. A hosszantartó és egyben rendkívül gyors gazdasági növekedés viszonylag alacsony inflációs ráta és munkanélküliség mellett ment végbe. Japán 1960-ra Kanadát, 1965-re az Egyesült Királyságot és Franciaországot, 1968-ra a Német Szövetségi Köztársaságot utasította maga mögé a GNP nagyságát tekintve (Kunio, 1994). Ekképp vált Japán az Egyesült Államokat követően a világ második legnagyobb gazdaságává a második világháborút követő két és fél évtizedben. A szigetország a kelet-ázsiai országok közül elsőként lépett az exportorientált ipari fejlődés útjára. Ezt a sikert javarészt a vegyiparban és nehéziparban történt beruházásoknak és a kivitel rendkívül gyors felfutásának

köszönhette. A Világbank 1993-ban kiadott tanulmányában a régió és legfőképpen Japán gyors gazdasági növekedését a következő tényezőkkel magyarázta: a termékenység gyors csökkenése (munkaképes korúak arányának növekedése), a kibocsátás és a termelékenység jelentős növekedése a mezőgazdaságban, magas beruházási és megtakarítási ráta, a szellemi tőke kezdeti magas szintje és gyors növekedése, a termelékenység növekedésének magas rátája (World Bank, 1993). A gazdasági célok eléréséhez nagyban hozzájárult az úgynevezett vasháromszög, vagyis a kormány, az államapparátus és a gazdasági elit közötti szoros együttműködés. Japán a műszál-, gumi-, öntöttvas-termékek és gépkocsik esetében világelső, a nitrogén műtrágya, acél, réz, cement és alumínium esetében pedig a világ harmadik legjobb termelőjévé vált.

1960-ig a japán export volumene nem érte el a háború előtti szintet, azt követően azonban 1973-ig megsokszorozódott (Kunio, 1994). A kereskedelem liberalizációjának első hulláma 1960 és 1964 között zajlott le. Az 1960-as években a nemzetközi közösség és az Egyesült Államok nyomására megindult a tőkeáramlások és a kereskedelem liberalizációja Japánban, ez a különböző nemzetközi egyezmények/intézmények (IMF, GATT, OECD) előírásainak elfogadását és végrehajtását jelentette. Japán felkészült a külföldiek által támasztott esetleges versenyre is, a vállalatok összeolvasztásával erősítette meg az ipari szerkezetet és kezdetben 50 %-ra korlátozta új vállalatok alapításakor a külföldi részarányt. A szigetország 1973-ban beleegyezett a teljes tőkeáramlás liberalizálásába, de korlátozások továbbra is maradtak fenn (Völgyi, 2015). Ezen időszak eredménye a japán vállalatok térhódítása a régióban, főleg azokon a területeken, amelyek katonai úton kerültek japán fennhatóság alá.

Ázsiából elsőként Japán vált fejlett, iparosodott orszaggá és az egy főre jutó GNP tekintetében az 1980-as évek elejére utolérte a fejlett Nyugatot. A szigetország az 1980-as években a világ legnagyobb hitelezőjévé, hivatalos fejlesztési segélyek donorává és közvetlen külföldi tőkebefektetéseket kibocsátó orszaggá nőtte ki magát. Fontos kiemelni, hogy ebben az időszakban Japán gazdasági erőterét már nem katonai, hanem gazdasági úton, vállalati

integrációkon keresztül teremtette meg.

Az 1970-es években az Egyesült Államok expanzív gazdaságpolitikát kezdett el alkalmazni, mivel tartósan külkereskedelmi deficittel rendelkezett, ez a lépés azonban az USA-ban globális inflációhoz vezetett. Japán a „Nixon-sokk”¹-ra, mely a dollár árfolyamára lefelé, az arany, az európai valuták és a jen árfolyamára pedig felfelé irányuló nyomást helyezett, expanzív monetáris és költségvetési politikával válaszolt, ami ismét beindította az inflációt. Ekkor kezdődött a japán gazdaság növekedésének lelassulása, melyet tovább fokozott az első kőolajválság kirobbanása, így az, 1974-ben kisebb recesszióba került. Japán igyekezett a kőolajfüggőségét csökkenteni, ezért az iparpolitika az energiaigényes, környezetszennyező, tőkeintenzív ágazatokat kihelyezte a közeli, kevésbé fejlett országokba, melyek helyett pedig a tudás-és technológiaintenzív iparágak fejlesztésének tulajdonított nagyobb hangsúlyt, aminek köszönhetően külkereskedelmi mérlege megint jelentős többletet mutatott.

A japán gazdaság növekedésének lelassulásához és későbbi stagnálásához nagymértékben hozzájárult az 1985-ben aláírt Plaza-egyezmény, aminek következtében a jen jelentősen felértékelődött a dollárhoz képest, ezt viszont a japán gazdaság nem tudta kezelni. A gazdasági növekedés érdekében a kormány expanzív költségvetési politikával válaszolt az árfolyamsokkra, a jegybank pedig a leszámítolási kamatlábat 2,5 százalékra csökkentette. Azt ezt követő években a belső kereslet hajtotta a gazdaságot, a Japán növekedési ráta az 1990-es évek elejéig 4-6 százalék volt (Ozsvald, 1997). Az ország a fejlett nyugati hatalmakhoz képest dinamikusabban tudott fejlődni az 1970-es és 1980-as években, aminek fő oka, hogy a

¹ A Nixon-sokk Nixon elnök által végrehajtott gazdaságpolitikai váltás, mely az Egyesült Államok gazdasági növekedését helyezte előtérbe a munkahelyek és az árfolyam-stabilitás tekintetében. A Nixon-sokk gyakorlatilag a Bretton Woods-i Megállapodás megszűnéséhez és az amerikai dollár aranyra váltásának felfüggesztéséhez (1971), majd megszüntetéséhez (1973) vezetett.

kőolajválságokat jobban tudta kezelni, hála a különböző energiatakarékos intézkedéseknek és a gyors ipari struktúraváltásnak. A legjelentősebb exportcikk összetétele is megváltozott: az autókat megelőzve a videolejátszók, integrált áramkörök, faxgépek, videokamerák kerültek az első helyre. A gépek és berendezések az 1990-es évekre az export 75 százalékát tették ki (Kunio, 1994). Japán az 1980-as évekre a közvetlen külföldi tőkebefektetések és fejlesztési segélyeinek köszönhetően, Kelet-Ázsia feletti gazdasági dominanciáját sikeresen visszaszerezte. A kelet-ázsiai gazdasági integráció létrejöttében a legfontosabb szerepet a japán vállalatok által a térségben létrehozott termelési hálózatok és a hivatalos fejlesztési segélyek játszották. A japánul csak szanmiittainak, azaz Szentháromságnak nevezett modell lényegét, a következőképpen lehetne összefoglalni: a japán vállalatok letelepedését a hivatalos fejlesztési segélyek támogatták Délkelet-Ázsiában, amellyel a régió országainak fejlődését és a külkereskedelmet egyaránt elősegítették (Ramiarison, 2010).

Az 1970-es években kezdetét vette a japán pénzügyi rendszer deregulációja, melynek egyik legfontosabb intézkedései közé tartozik a nagyobb részvétel biztosítása a külföldi pénzintézetek számára a japán pénzpiacon, például a tőzsde és az állampapírok forgalmazása terén. Ennek köszönhetően vált a tokiói értéktőzsde a világ egyik legnagyobb értékpapírpiacává, és vált a szigetország a világ legnagyobb tőkeexportőrévé és hitelezőjévé (Simon-ifj. Simon, 2006). A részvény- és ingatlanárak gyorsan megemelkedtek az expansionista monetáris politika és a nemzetközi tőkeműveletek miatti spekulatív pénzek eszközpiacra való jutása következtében (Ozsvald, 1997). Az infláció nem jelent meg a reálgazdaságban, a japán jegybank későn lépett közbe, restriktív lépéssorozatának hatására pedig 1991-ben az eszközpiaci buborék kipukkadt (Völgyi, 2015).

1.6 A JAPÁN GAZDASÁG STAGNÁLÁSA

A Hasimoto-kormány 1997-ben jelentős restriktív költségvetési intézkedéseket hozott, melynek hatására a japán gazdaság növekedése lelassult és 1998-ban a japán reál GDP

növekedési rátája negatívba fordult. Jelentősen hozzájárult a recesszióhoz az 1997-1998-as ázsiai pénzügyi válság is, mely hatása elsősorban a szigetország külkereskedelmén és a japán termelő és banki leányvállalatok régiós tevékenységén volt érezhető. A távol-keleti válság alapjaiban rázkódtatta meg a japán vállalati együttműködési modellt és a Kelet-Ázsiába irányuló japán közvetlen külföldi tőkebefektetéseit is jelentősen visszavetette egészen az ezredfordulóig (Völgyi, 2015).

Az buborék váratlan kipukkadását követően a Nikkei-index 2003-ra 7600-ra csökkent az 1989-ben elért 38915-ös csúcshoz képest, az ingatlanárak pedig hatalmasat zuhantak. Ezt követte a japán gazdaság hosszan elnyúló stagnálási időszaka, mely idő alatt az éves növekedés mindössze 1% volt (Bassa, 2001). Ez a gyenge teljesítmény több tényezőre vezethető vissza: ilyen a pénzügyi buborék kipukkanása, mely a részvény-és ingatlanárak drasztikus visszaesését idézte elő, ennek következtében a vállalatok vagyona leértékelődött és így a bankok kinnlevőségeinek egy része behajthatatlanná vált (Ozsvald-Pete, 2003). Szintén jelentős mértékben hozzájárult a gazdaság gyenge teljesítményéhez a vállalati beruházások stagnálása, illetve visszaesése, mely nagyrészt a reálértéken számított profitabilitás romlásából eredt, ami nagyrészt a kereslet visszaesésének volt a következménye (Völgyi, 2015). A jen erős felértékelődése sem segített a helyzeten, kedvezőtlen hatást gyakorolt az exportra és a vállalati tevékenység külföldön történő folytatására ösztönzött. Emellett a költségvetési csomagok is eredménytelennek bizonyultak, nem tudták ellensúlyozni a magánberuházások visszaesésének hatását (Bassa, 2001).

A japán gazdaság deflációs spirálba került, ugyanis az árak folyamatos csökkenése miatt nem voltak képesek a megtakarításokat és a beruházásokat is csökkenteni. A gazdaság likviditási csapdába került (Bassa, 2001). A banki szektor strukturális felépítése is negatív hatást gyakorolt a gazdaság növekedésére, ugyanis a portfóliójukban nagymértékű nem teljesítő hitelt halmoztak fel, vállalati értékpapírokat birtokoltak, ezért a tőzsde mélyrepülése jelentősen rontotta a bankok tőkéjét, ami hozzájárult a hitelezés visszafogásához. Valószínűleg a

szolgáltatószektor túl nagy szerepe is hozzájárult a gazdasági növekedés lelassulásához. A feldolgozóipar külföldre települése és a negatív demográfiai változások szintén súlyos hatást gyakoroltak a gazdaság fejlődésére.

A banki portfóliók rossz hitelektől való megtisztítása, és az időközben bajba került vállalatoknak az ipari revitalizáció során történt átszervezése nagymértékben hozzájárult a reálgazdaság fellendüléséhez (Hoshi-Kashyap, 2011). 2006-ra a gazdaság megélénkülésével megszűnt a deflációs nyomás.

A globális pénzügyi és gazdasági válság vetett véget ennek a 2002 és 2007 között tartó enyhe fellendülési szakasznak. A 2008-ban kirobbant világválság különösen nagy csapást jelentett Japán számára, ugyanis a szigetország külkereskedelmi függősége rendkívül erős volt, ezért gazdasága a külső keresleti sokkokkal szemben rendkívül sebezhetővé vált. 2008 végén a második világháború óta eltelt időszak legsúlyosabb recesszióját élte át a japán gazdaság a globális kereslet összeomlása miatt. Japánban okozta a legsúlyosabb recessziót a külső keresleti sokk a fejlett országok közül, melynek számos oka van: az első és legfontosabb a japán gazdaság túlzott exportfüggősége. Ezen kívül az export nagy részét olyan termékek alkották, melyek iránt a globális kereslet jelentősen visszaesett, és a jen folyamatos erősödése is negatív hatást gyakorolt a kivitelre. A válság mérséklése érdekében a kormány különböző költségvetési és monetáris intézkedéseket, valamint több gazdaságösztönző csomagot vezetett be. A kilábaláshoz nagyban hozzájárult az ázsiai országok élénkülő kereslete, japán belső piacának növekedése is, melyet részben a bevezetett költségvetési ösztönzők indukáltak, valamint a 2010 júniusában kihirdetett új növekedési stratégia.

2011-ben a japán gazdaság újabb recesszióba süllyedt. A külkereskedelmi mérleg deficitessé vált, ami a márciusi hármás katasztrófa (földrengés, szökőár és az atomreaktorok részleges leolvadása) közvetett következményének bizonyult. A bruttó államadósság/GDP arány 220 százalék felé emelkedett. 2012-ben az újjáépítési beruházásoknak és a lakossági fogyasztás növekedésének hatására ismét fellendülés kezdődött (Völgyi, 2015). Abe Sinzó japán

kormányfő drasztikus gazdaságpolitikai intézkedéseket vezetett be a gazdasági problémák kezelése érdekében, melyet abenomicsra kereszteltek. Az intézkedések a következő célokat kívánták elérni: árstabilitás, évi 2 százalékos gazdasági növekedés, rugalmas költségvetési stabilitás, innováció és beruházások ösztönzése, strukturális reformok, munkakínálat növelése és a fogyasztás támogatása (Patrick, 2014).

1.7 JAPÁN KÜLGAZDASÁGI KAPCSOLATAI

A japán külgazdasági kapcsolatokban több változás is végbement az utóbbi két évtizedben: a szigetország kelet-ázsiai országok feletti domináns pozíciója erodálódott Kína megerősödése miatt, ezzel szemben Japán gazdasági kapcsolataiban a kelet-ázsiai régió szerepe felértékelődött. A két- és többoldalú szabadkereskedelmi megállapodások, gazdasági partnerségi egyezmények (FTA/EPA) az ezredfordulótól fontos szerepet töltenek be Japán külgazdaság-politikájában, ugyanis ilyen megállapodások korábban egyáltalán nem voltak. Japán nemzetközi összehasonlításban, viszonylag későn kötötte meg első gazdasági egyezményét (2002). Japán jelenleg hatályos szabadkereskedelmi megállapodással rendelkezik: Szingapúrral, mellyel elsőként kötött ilyen egyezményt, Mexikóval, Malajziával, Chilével, Thaifölddel, Indonéziával, Brunei-jel, ASEAN-nal, Fülöp-szigetekkel, Svájcjal, Vietnámmal, Indiával, Peruval, Ausztráliával, Mongóliával, CPTPP-vel, EU-val, USA-val, mely 2020-ban lépett hatályba és az Egyesült Királysággal. A UK-Japán megállapodás létrejöttének legfőbb oka, hogy az Egyesült Királyság új partneri kapcsolati rendszert épít, mivel már nem tagja az EU-nak az EUJAPA² rá nem vonatkozik, viszont szeretné megőrizni az EU általi előnyöket. Ez a megállapodás Japán számára is nagy jelentőséggel bír, ugyanis az EU-ból az UK volt a legfontosabb partnere. 2022. január 1-étől pedig életbe lép az RCEP, a világ legnagyobb gazdasági együttműködése, melynek tagállamai közé tartozik Japán is.

² EU-Japán Gazdasági Partnerségi Megállapodás

Ezekon kívül tárgyalásokat folytat hasonló szabadkereskedelmi megállapodásról Törökországgal, Kolumbiával, és a Japán-Kína-Dél-Korea háromoldalú együttműködés tárgyalása is folyamatban van.

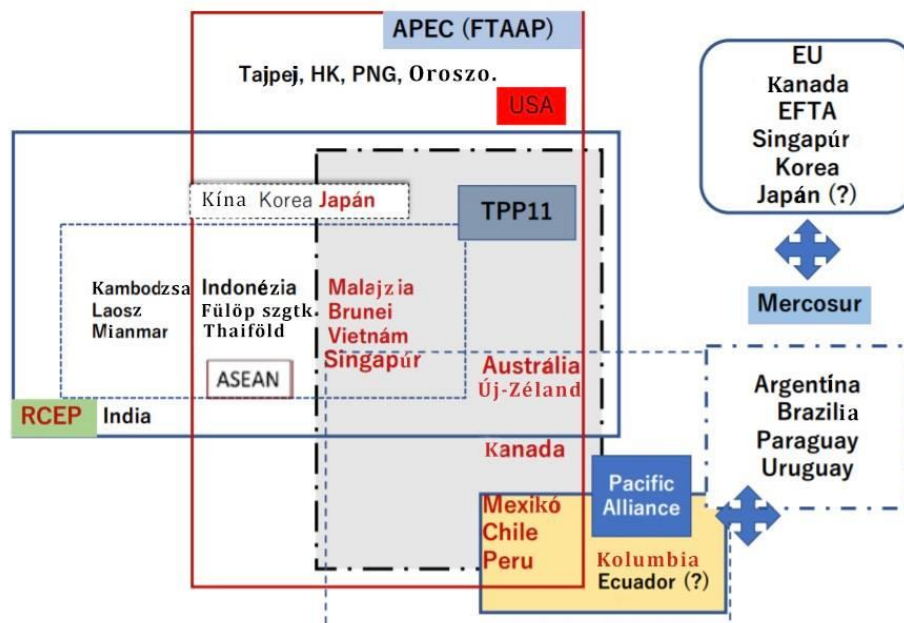
2002-től Kína vált az Egyesült Államokat felváltva Japán legnagyobb importpartnerévé, majd 2009-től legnagyobb exportpartnerévé is, a későbbi táblázat szerint 2019-ben újra az USA volt a legnagyobb exportpartner, de összesítésben Kína a legjelentősebb kereskedelmi partner ekkor. Viszont ez a címet a következő években az USA visszaszerezte, ennek ellenére összkülkereskedelmi forgalom tekintetében Kína az első helyezett.

Japán volt az első kelet-ázsiai ország, amely a multilaterális kereskedelmi liberalizációból (GATT/WTO) jelentősen tudott profitálni, és rendkívül gyors ütemű iparosítást hajtott végre a kereskedelem expanziója által, majd kiemelkedően magas növekedést ért el (Kawai-Urata,2010). 1989-ben a japán-ausztrál törekvéseknek köszönhetően létrejött az első kormányközi konzultációs fórum, az Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés, vagyis az APEC (Asia-PACific Economic Cooperation) tizenkét ország részvételével. 2021 év végén 21 tagállama van: Ausztrália, Brunei, Kanada, Chile, Kína, Hong Kong, Indonézia, Japán, Dél-Korea, Malajzia, Mexikó, Új-Zéland, Pápua Új-Guinea, Peru, Fülöp-szigetek, Oroszország, Szingapúr, Tajvan, Thaiföld, Egyesült Államok és Vietnám. Az APEC tagországok 1994-ben elfogadták a bogori célkitűzéseket, miszerint liberalizálják a kereskedelmet 2010-re, illetve 2020-ra.

Mindeközben további tárgyalások folynak a transz-csendes-óceáni régióban a szabadkereskedelmi megállapodásokat illetően, melyet az 1. ábrán lehet megfigyelni. Az Egyesült Államok kereskedelmi politikájának hirtelen fordulata után, vagyis Trump kilépését követően a TPP-ből, a Csendes-óceáni Szövetség és a Mercosur is hasonló képen cselekedett. Felerősítették szabadkereskedelmi megállapodásukat a régió kívüli partnerekkel, az 1. ábrán látszik, hogy a Mercosur mellett, hogy tárgyalásokat folytat az EU-val, tárgyalásokat kezdett az EFTA-val, vagyis a European Free trade Association-nel 2017 júniusában és Kanadával

2018 márciusában és további tárgyalásokat kezdeményezett Dél-Koreával és Szingapúrral. Továbbá Japán is tárgyalásokat folytat egy EPA-rol, vagyis egy Gazdasági Partnerségi Megállapodásról 2015 óta a Mercosur-rel. Emellett Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay tárgyalások folytat a Csendes-óceáni Szövetséggel, melyből Mexikó, Chile és Peru már a CPTPP tagjai (Kuwayama, 2019).

1. ábra: Szabadkereskedelmi hálózatok a transz-csendes-óceáni régióban

Forrás: Kuwayama, 2019, p. 27

Japán külgazdasági politikájában a szabadkereskedelmi egyezményekre/gazdasági partnerségi egyezményekre nagyobb hangsúlyt kezdett el fektetni, melyek már nem csak az árukereskedelem liberalizálásáról szóltak, hanem szellemi tulajdonjogokat, versenypolitikát, befektetéseket, közbeszerzést, környezetvédelmet és sok mást is magukban foglaltak. A gazdaság működése nagymértékben függ az importált természeti erőforrások mennyiségétől, ez a tényező nagyban motiválta a szigetországot, hogy az ezen erőforrásokat exportáló országokkal szabadkereskedelmi megállapodásokat kössön. Ilyen ország például Ausztrália, Peru, Chile, Brunei és Indonézia. Kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy ma már Japán részt vesz

három megaregionális szabadkereskedelmi egyezményben is, a CPTPP-ben, vagyis a Transz-csendes-óceáni Társulásban, az Európai Unió-Japán szabadkereskedelmi egyezményben és az RCEP, vagyis a Regionális Átfogó Gazdasági Társulásban, melynek Kína is tagja (Völgyi, 2015). A következő fejezetben ezen megállapodások közül kettő, a TPP és az RCEP egyezmények jelenlegi és várható hatását fogom vizsgálni a japán gazdaság hosszú idő óta tartó folyamatos stagnálására.

1. Táblázat: Japán szabadkereskedelmi megállapodási (FTA) / gazdasági partnerségi megállapodásai (EPA).

Hatályos vagy aláírt	Hatályba lépés kezdete, jellege	Hatályos vagy aláírt, jellege	Hatályba lépés kezdete, jellege
Szingapúr (első)	2002, EPA	Vietnám	2009, EPA
Mexikó	2005, EPA	India	2011, EPA
Malajzia	2006, EPA	Peru	2012, EPA
Chile	2007, EPA	Ausztrália	2015, EPA
Thaiföld	2007, EPA	Mongólia	2016, EPA
Indonézia	2008, EPA	CPTPP	2018, FTA
Brunei	2008, EPA	EU	2019, EPA
ASEAN	2008, Átfogó EPA	USA	2020, TA, Digitális TA
Fülöp-szigetek	2008, EPA	UK	2020, Átfogó EPA
Svájc	2009, EPA	RCEP	2022, FTA

Forrás: Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2021 alapján saját szerkesztés

2. Táblázat: A japán export 7 legnagyobb célországa és azok fő exportcikkei százalékos megoszlásban.

Japán export 2019-ben 696 milliárd dollár volt			
Importőr	Összexport hány %-a	Fő export termék	Importőr exportjának hány %-a
Egysült Államok	19,3	Autók	29,1
Kína	18,4	Egyedi gépek	6,63
Dél-Korea	6,46	Integrált áramkörök	4,49
Kínai Taipei	5,98	Integrált áramkörök	15,3
Thaiföld	4,16	Jármű alkatrészek	9,35
Hong Kong	4,06	Integrált áramkörök	19,2
Németország	2,93	Autók	12,7

Forrás: <https://oec.world/en/profile/country/jpn#historical-data>, 2019 alapján saját szerkesztés

3. Táblázat: A japán export legnagyobb részét adó 7 ország és azok fő exportcikkei százalékos megoszlásban.

Japán import 2019-ben 654 milliárd dollár volt			
Exportőr	Összimport hány %-a	Fő import termék	Exportőr össz japán exportjának hány %-a
Kína	23,2	Műsorszóró berendezések	7,65
Egyesült Államok	10,7	Kőolajgáz	7,96
Ausztrália	6,34	Kőolajgáz	35,4
Dél-Korea	4,33	Finomított kőolaj	13,9
Szaúd-Arábia	3,75	Nyers kőolaj	93,9
Egyesült Arab Emírségek	3,66	Kőolaj	80,7
Thaiföld	3,65	Előkészített hús	6,84

Forrás: <https://oec.world/en/profile/country/jpn#historical-data>, 2019 alapján saját szerkesztés

Mint ahogy a 2. táblázatban is látszik, 2019-ben Japán legnagyobb exportpartnere ismét az Egyesült Államok volt, a japán export 19,3 %-át tette ki. Az USA fő japán importcikke az autók voltak, 2019-ben összesen 134 milliárd USD-ben importált japán árut, ezen belül pedig 39,2 milliárd USD-ért autókat. Fontos megemlíteni, hogy a szigetország az USA 4. legnagyobb

importpartnere volt 2019-ben és a japán áruk az amerikai import 5,64 %-át tették ki ekkor. Az Egyesült Államokat 2017-ben, 2016-ban, 2015-ben és 2014-ben is Japán legnagyobb exportpartnereként tartották számon. Japán második legfontosabb exportpartnere 2019-ben pedig Kína volt, amely nem mellesleg legnagyobb importpartnere is egyben. Kína volt a célországa az össz japán export 18,4%-ának, ami ebben az évben 128 milliárd USD-nek felelt meg. Kína fő japán importterméke pedig főként egyéb gépek voltak, 8,5 milliárd USD értékben. Azt a tényt, hogy a két ország nagyon szoros kereskedelmi függésben áll egymással mi sem bizonyítja jobban, mint amellet hogy Kína Japán második legnagyobb exportpartnere és legnagyobb importpartnere, Japán Kína harmadik legnagyobb exportpartnere és második importpartnere is volt egyben 2019-ben. Ezek a tények is jól mutatják, hogy az RCEP megaregionális megállapodás rendkívüli előrelépés lehet a két ország gazdasági kapcsolatában, fejlődésében.

A japán import nagy részét nyersanyagok alkották 2019-ben is, mivel a szigetország területén igen kevés mennyiségben lelhetők fel ezek a nélkülözhetetlen alapanyagok. Ebben az évben legnagyobb összegben 64 milliárd USD-ért kőolajat importált a szigetország, mely nagy részét az Egyesült Államokból, Ausztráliából, Dél-Koreából, Szaúd-Arábiából és az Egyesült Arab Emírségekből hozott be. Mint ahogy említettem Japán legnagyobb importpartnere 2019-ben Kína volt, a szigetország 152 milliárd értékben importált Kínából árucikkeket, ami összimportjának 23,2%-át tette ki ebben az évben. Második legnagyobb importpartnere ugyan ebben az évben az Egyesült Államok volt, mely az össz japán import 10,7%-át tudhatta magáénak, amelyet nagyrészt kőolajgáz szállítással tett.

2 A MEGAREGIONÁLIS SZERZŐDÉSEK HATÁSA A JAPÁN GAZDASÁGRA

Japán egészen az ezredfordulóig nem rendelkezett egy országgal sem kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodással. Kelet-Ázsiában a korábban japán segítséggel fejlődő országok és a szigetország közötti vállalati mikro-integrációs kapcsolatok meglazulása, mely az 1997-es távol-keleti válság eredménye és ezen országok vetélytársakká válása, nagy motivációs tényezőként hatott a nemzetközi kapcsolatok szorosabbá tételében. Ezt tovább fokozta, hogy az ezredfordulón az országban jelentős gazdasági visszaesés volt tapasztalható. Kína folyamatosan erősödött, felvételt nyert a WTO-ba is és az USA-val folytatott vitái egyre mélyebbé váltak. Japán ezáltal gazdasági nyitásra kényszerült az ázsiai vezető szerep megtartása érdekében, melynek első lépéseként megnyitotta az ország kapuit a külföldi tőke előtt, majd a bilaterális kapcsolatok kiépítésére koncentrált. A szigetország számára további fontos motivációt jelentett a nemzetközi megállapodások megkötéséhez az a tény, hogy a szabadkereskedelmi egyezményeken keresztül képes nyersanyag-és energiaimportját diverzifikálni, emellett jelentős mértékben szélesíti a tőkemozgásai lehetőségeit is. Japán, a Kínával folytatott verseny miatt megingott gazdasági pozíciójának megtartása érdekében, a régió több országával átfogó gazdasági megállapodásokat és gazdasági partnerségi egyezményeket kötött.

A következő alfejezetekben a három legnagyobb hatást gyakorló megaregionális egyezményekből kettőt, a CPTPP-t és az RCEP-t fogom elemezni Japán szemszögéből. Fontos kiemelni, hogy mindkét szerződés rendkívül újkeletű, ugyanis a CPTPP 2018-ban lépett hatályba, az RCEP pedig csupán jövő év januárjától fog. Ezek a legfőbb indokai annak, hogy egyelőre leginkább az elvárások állnak rendelkezésünkre.

2.1 A TPP (TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP), VAGYIS A TRANSZ-CSENDES-ÓCEÁNI PARTNERSÉG HATÁSA A JAPÁN GAZDASÁGRA

Ez egy olyan átfogó regionális megállapodás, amely elősegíti a gazdasági integrációt a kereskedelem és a befektetések liberalizálása érdekében. Megteremti a gazdasági növekedést és a társadalmi előnyöket, a munkavállalók és a vállalkozások számára új lehetőségeket teremt, hozzájárul az életszínvonal emelkedéséhez, előnyös a fogyasztók számára, csökkenti a szegénységet és támogatja a fenntartható fejlődést. A TPP-11 az első olyan magas szintű és egyben széleskörű integrációs egyezmény, melyet egymástól földrajzilag távol elhelyezkedő, a gazdaság fejlettségét tekintve jelentősen diverzifikált országoknak, tárgyalások sorozatával, számos kompromisszum árán sikerült megalkotniuk. A megállapodás értelmében szabaddá vált az ipari kereskedelem, vagyis a vámok felszámolásra kerültek, a mezőgazdaságban ez preferenciálisan történik. Emellett több termékcsoporthoz, beleértve az élelmiszerek egy részét is, a kereskedelem szintén felszabadult (Majoros, 2018).

Kezdetben a TPP létrehozását az Egyesült Államok indítványozta Kína folyamatosan gyorsuló gazdasági térnyerésének kompenzálása érdekében. Hatalmas fordulatot jelentett 2013-ban, hogy Japán is becsatlakozott a TPP tárgyalásokba, miután Abe Shinzo (akkori) miniszterelnök megpróbálta újra életre kelteni az 1990 óta stagnáló japán gazdaságot, és az általános liberalizálásban kulcsszerepet szánt a TPP-nek (Koike, 2015). Japán számára a TPP-be való csatlakozást az Egyesült Államok által támasztott elvárások, kitételek nem könnyítették meg, ugyanis nagy nyomást gyakorolt a szigetországra, hogy tegyen engedményeket olyan kulcsfontosságú területen, mint a mezőgazdaság. Azonban a nehézségek ellenére a szigetország végül csatlakozott a megállapodáshoz és 2017-ben ratifikálta azt. Ugyanis az USA is felismerte, hogy Japán nélkül a TPP sokkal kevésbé lenne jelentős, ugyanis a szigetország részvétele lehetővé teszi a TPP számára, hogy hatékonyan versenyezzen a Kína által tervezett Regionális Átfogó Gazdasági Partnerséggel (RCEP), amelyben Japán vesz részt, de az Egyesült Államok

nem. Japán hiányában a TPP egy kis mellékszereplővé vált volna az Egyesült Államok Kína elleni stratégiai játékában, és aligha segítette volna elő az Egyesült Államok Ázsia felé történő egyensúlyának helyreállítását, ahogy azt valójában szeretne volna (Mulgan, 2014).

A szigorodó világgazdasági rend összefüggésében Abe miniszterelnök meggyőződött arról, hogy a TPP nem csupán egy újabb kereskedelmi megállapodás a kereskedelem liberalizálására, hanem új, globális szabályok rendszerének tekintette. Emellett a feltörekvő Kínával versengő liberális rendi koalíció megszorítása eszközének is látta, és ehhez kapcsolódóan biztonsági előnyökkel is jár. A TPP-t az Abenomics-reformok jó horgonyának is látta (Csáki, 2021).

Az USA 2017 januárjában Trump elnök kezdeményezésére kilépett az egyezményből és a lehetőséget kihasználva, Japán átvette a vezető szerepet a TPP-ben. A bennmaradó 11 országgal felújították a tárgyalásokat, egy barátságosabb, kevésbé tovakodó megállapodást készítettek, amely előnyeiből minden tagország részesülhet. A felülvizsgálat után CPTPP néven léptették hatályba, melynek tagjai: Ausztrália, Brunei, Kanada, Chile, Japán, Malajzia, Mexikó, Új-Zéland, Peru, Szingapúr, és Vietnam. Japán 2018. március 8-án írta alá ezt a kereskedelmi megállapodást, mely 2018. december 30-án lépett hatályba. Az Egyesült Királyság 2021 február 1-én jelezte belépési szándékát a megállapodásba, melynek érdekessége, hogy aznap ünnepelte az EU-ból való kilépésének és független kereskedelmi nemzetté válásának egy évét. Boris Johnson miniszterelnök a CPTPP-hez való csatlakozás kapcsán a következőt mondta: „A CPTPP-hez való első új ország csatlakozásának jelentkezése bizonyítja azon törekvésünket, hogy a legjobb feltételekkel üzleteljünk barátainkkal és partnereinkkel szerte a világon, és legyünk a globális szabadkereskedelem lelkes bajnokai”. Az Egyesült Királyság csatlakozásával kapcsolatos tárgyalások már 2021-ben megkezdődtek (gov.uk, 2021).

Ami Japánt illeti, az Átfogó és Progresszív Csendes-óceáni Partnerségben (CPTPP)³ az átmeneti időszak 21 év, tehát 2038-ban ér véget. Ezen időszak végén 459 tétel marad

³ Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership

vámköteles. A megállapodás kiterjed az áruk és szolgáltatások kereskedelmének liberalizálására és körülbelül 490 millió embert érint, a világ GDP-jének 13%-át, 19 000 USD feletti egy főre jutó átlagjövedelemmel. Általában véve a CPTPP rendelkezéseket tartalmaz többek között a kereskedelem megkönnyítésére vonatkozóan: elektronikus kereskedelem, közbeszerzés, versenypolitika, állami tulajdonú vállalatok és kijelölt monopóliumok, szellemi tulajdonjogok, munkaügyi kérdések, környezetvédelmi kérdések, versenyképesség és üzleti tevékenység elősegítése, a fejlesztés, valamint az átláthatóság és a korrupció elleni küzdelemről. A megállapodás várhatóan új növekedési motorként fog szolgálni a japán gazdaság számára (Opportimes, 2020).

A CPTPP-vel Japán legfőbb célja Kína növekvő katonai költségvetésének és gazdasági fejlődésének ellensúlyozása. E regionális stratégia részeként Japán a „Szabad és Nyílt Indo-Csendes-óceáni Stratégiát” is támogatta, mely 3 kulcsfontosságú területre épült: béke és jólét, emberi biztonság és gazdasági diplomácia. Ami a harmadikat illeti, Japán célja a minőségi növekedés biztosítása a fejlődő országokban. Ezen együttműködés révén együtt fog növekedni a fejlődő országokkal, és ezzel egyidejűleg hozzájárul az ország regionális revitalizációjához is. Kifejezetten Kelet-Ázsiát és az ázsiai csendes-óceáni térséget illetően, fő célja a bizalom, a felelősség és a vezetés, valamint a demokrácia, a jogállamiság és a piacgazdaság tudatosságának növelése (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2017). A Szabad és Nyitott Indo-csendes-óceáni megállapodás nagyszerű példája Japán regionális stratégiájának. Ez a politika azonban nemcsak Kelet-Ázsiára és az ázsiai csendes-óceáni térségre vonatkozik, hanem Afrikára és az Indiai-óceánra is. Ez a módszer a regionális kapcsolatok felélénkítése mellett, a piacbővítés és a vezető szerep jövőképét tükrözi. A stratégia létrehozásának gondolata tehát az, hogy regionális gazdasági vezető hatalommá váljon, és ne csak a szomszédos országokat, hanem más régiókat is befolyásoljon. Tekintettel Japánnak a CPTPP-ben elfoglalt vezető szerepére a megállapodás létrejöttében, azt mutatja, hogy ez a szerződés az ország regionális és átfogó stratégiájának eddigi egyik legsikeresebb terméke. Japán mindig

is szeretett volna szabályokat alkotni és végrehajtani, melyekre a megállapodás most lehetőséget ad számára. Ezzel a szigetország szabály alkalmazóból szabály alakítóvá kíván előlépni (Csáki, 2021).

4. Táblázat: A TPP, illetve CPTPP megállapodások hatása az országok exportjára 2035-ig.

Kereskedelmi Hatások: Export a TPP Partnereknek, 2035				
	<i>TPP12</i>		<i>CPTPP</i>	
Export a TPP-nak	2017, Millió USD	Változás %-ban	2017, Millió USD	Változás %-ban
Ausztrália	-270	-0,22	115	0,15
Kanada	2043	0,46	2,560	4,88
Chile	-61	-0,14	-23	-0,09
Japán	10950	4,73	4,323	3,40
Malajzia	4636	2,97	1,985	1,66
Mexikó	1587	0,44	1,548	3,12
Új-Zéland	1814	5,98	1,638	6,56
Peru	-9	0,01	80	0,46
Szingapúr ⁴	654	0,43	652	0,50
Vietnám	17640	15,2	4,507	6,83
Egyesült Államok	17376	1,85	-3,129	-0,32
Kína	-1203	-0,05	-132	-0,01
India	-1187	-0,46	-109	-0,11
Korea	368	0,15	47	0,03
Tajvan	472	0,37	136	0,16
Más APEC	-1585	-0,32	-183	-0,06
EU28	-3003	-0,29	-894	-0,18
Világ többi része	-2712	-0,26	-358	-0,07
TPP/CPTPP	56297	2,07	17334	2,4

Forrás: Korea Institute for International Economic Policy, 2017 alapján saját szerkesztés

Mint ahogy a 4. táblázat is mutatja, az export tekintetében Japán mind a TPP-ben, mind a CPTPP a legtöbbet profitálók között szerepel, a gazdasági fellendülés szempontjából ezért is játszik kiemelkedően fontos szerepet a szigetország számára. Több olyan ország is van, melyek

⁴ (Korea Nemzetközi Gazdaságpolitikai Intézet, 2017)

számára jelentősen nagyobb előnyökkel jár az export százalékos változását tekintve a CPTPP, mint a TPP, ilyen például Ausztrália, Kanada, Chile, Mexikó, Új-Zéland, Peru, Szingapúr, Kína, India, más APEC országok és az EU28 is. Japán az USA CPTPP-ben való részvételével sokkal nagyobb nyereséget tudott volna realizálni, mely a táblázatból is jól leolvasható, nem véletlen, hogy Japán még visszavárja az USA-t a megállapodásba.

A TPP-11 legnagyobb gazdaságaként Japán GDP-je a CPTPP össztermelésének több mint 40%-át teszi ki. Ennek keretében az ország kereskedelmi liberalizációs aránya eléri a 95%-ot. Az Abenomics megvalósításának előmozdításában a japán kormány becslései és számításai alapján a CPTPP 1,49%-os GDP-növekedést fog jelenteni, további 7,8 milliárd japán jen kibocsátását és 460 000 további munkahelyet fog megteremteni. A felülvizsgált átfogó TPP-vel kapcsolatos szakpolitikai keretrendszer szerint, az ország megragadja a CPTPP és a Japán-EU EPA adta lehetőségét, hogy újra jelentős exportórré váljon, megerősítse hazai iparágainak versenyképességét és új korszakot indítson el a mezőgazdaságban. E célok között 2019 végéig egy milliárd japán jen értékű élelmiszer-, mezőgazdasági, erdészeti és vízi termék kivitelét, 2020-ig pedig 30 milliárd japán jen értékű infrastrukturális szerződést kíván realizálni a CPTPP és az EU-Japán Gazdasági Partnerségi Megállapodás keretein belül. Japán további célja a megállapodás segítségével, a városi infrastruktúra-fejlesztési együttműködés előmozdítása saját technológiáinak és tapasztalatainak felhasználásával, amely a japán vállalatok közvetlen befektetéseinek elősegítéséhez vezet.

A CPTPP új piaci hozzáférést teremt az áruk számára azáltal, hogy megszünteti a vámokat és a nem vámjellegű akadályokat, amelyek gyakran megakadályozzák, hogy az import versenyezzen a hazai termelésű árukkal. CPTPP javítja Japán, marhahúsrá tett piaci kötelezettségvállalásait azon országok felé, amelyekkel már rendelkeznek szabadkereskedelmi megállapodásokkal és amelyek korábban kisebb piaci hozzáférést biztosítottak (Ausztrália, Mexikó és Peru). Az importált marhahúsrá eddig 38,5 százalékos vám vonatkozott, ami 9 százalékra módosult. Sok ilyen tarifa egészen nullára csökkent a szerződés első napján. Szinte

az összes többi mezőgazdasági termék 3-7 éven belül, az elektronikában pedig minden egyes alkatrész vámmentes lesz. Japán továbbá arra is törekszik, hogy bevonja a kulcsfontosságú, még nem aláíró ASEAN országokat, például Thaiföldet, Indonéziát és a Fülöp-szigeteket a CPTPP-be, hogy magas szintű liberalizációs szabályokat hozzon létre, ugyanis ezek nagy piacokat és komplementaritást kínálnak (Kim, 2018).

A kétoldalú kereskedelmi megállapodásoktól eltérően a CPTPP lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy mind a 11 piacra gyártsanak termékeket anélkül, hogy a folyamatokat, beszállítókat vagy alkatrészeket módosítani kellene. Ha egy cikk megfelel a származási szabályoknak, akkor egy CPTPP-országból mind a 11 piacra szállítható, mivel a megállapodásban minden tagra ugyanazok a ROO-k⁵ vonatkoznak. A CPTPP a TPP12 által generált teljes GDP körülbelül egyharmadát állítja elő, a CPTPP megállapodás a régió lakosságának körülbelül 60%-át foglalja magába, és az egy főre jutó átlagos jövedelem körülbelül egyharmada az Egyesült Államok szintjének, piaci árfolyamon mérve. Hasonló számítás érvényesül a CPTPP importpiacként és a kifelé irányuló FDI forrásaként betöltött szerepére is. A CPTPP a globális áruimport 14,7%-át, a globális szolgáltatásimport közel 13%-át, valamint a globális áru- és szolgáltatásimport 14,3%-át teszi ki. Emellett a CPTPP a globális FDI-állomány mintegy 14,4%-át adja. A CPTPP 2,40%-os további régió belüli exportot termel, ami a TPP12 hatásának csak kétötöde szintben kifejezve (17,34 milliárd USD 2017-es árakon a CPTPP és 56,3 milliárd USD a TPP12 esetében), de százalékos értékben nagyobb. A nagyobb százalékos növekedés azt tükrözi, hogy megszűnt az Egyesült Államok más TPP-pártival folytatott kereskedelem nagy alapszintje. Figyelembe véve a kereskedelem eltérülését, a CPTPP-felek teljes exportja a világba 0,22%-kal nőtt (2017-es árakon körülbelül 12,27 milliárd USD). A CPTPP, mint csoport esetében a szimulációk azt sugallják, hogy a reál-GDP körülbelül 0,075%-kal fog növekedni éves szinten, ami körülbelül 13,47 milliárd USD

⁵ Rules of origin, vagyis származási szabályok

gazdasági jóléti hasznot hoz 2035-re. Ezek a nyereségek abszolút értékben kisebbek, de százalékban körülbelül ugyanannyiak, mint a nyereség a TPP12 alatt. Emellett a CPTPP javítaná az ázsiai csendes-óceáni térségben uralkodó jelenlegi kereskedelmi rendszert, nem utolsósorban azért, mert nagyban hozzájárulna a régióban meglévő kétoldalú megállapodások „spagettitáljának” tisztázásához (Ciuriak, 2017).

A CPTPP-n belüli exportból az autóiipari termékek (3,6 milliárd USD) az áruexportnál, az üzleti szolgáltatások (576 millió USD) pedig a szolgáltatásexportnál emelkednek ki. Az autóiipari termékek után azonban a textíliákban és a ruházati cikkekben (3,2 milliárd USD) tapasztalható a legnagyobb növekedés a CPTPP-n belüli exportban. Más ágazatok, amelyek jelentősen érezni fogják a kivitel CPTPP-n belüli bővülését, többek között a gépek és berendezések (1,8 milliárd USD) és a bőrtermékek (1,6 milliárd USD). Az agrár-élelmiszeriparban a marhahús (891 millió USD), a feldolgozott élelmiszerek (715 millió USD), valamint a gyümölcs és zöldségfélék (267 millió USD) jelentős nyereséget érnek el. A CPTPP várhatóan 2%-kal növeli Japán bruttó hazai termékét 2025-re, mivel a kereskedelem lehetővé teszi az országok számára, hogy hatékonyan allokálják az erőforrásokat azáltal, hogy olyan árukra szakosodnak, amelyekben komparatív előnyökkel rendelkeznek. Pontosabban: a japán autók 21,5 milliárd dolláros hozzáadott értéknövekedést jelentenek, és 24%-kal növelik az exportot a 2015-ös 500 millió darabhoz képest. Hosszú távon vannak olyan megfoghatatlan gazdasági előnyök is, mint például a külföldön üzleti tevékenységet folytató japán vállalatok számára a megnövekedett átláthatóság és kiszámíthatóság, valamint a többi kereskedelmi egyezmény mögötti lendület felgyorsulása (Kwon, 2018).

A CPTPP egyik leginnovatívabb része a digitális kereskedelemről szóló anyaga, különösen az e-kereskedelemtől szóló fejezete, amely számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek célja a gazdaság e létfontosságú ágazatának fejlesztése azáltal, hogy felszámolja a torzító kereskedelmi akadályokat. Ilyen például az adatátviteli korlátozások és adatlokalizációs követelmények. Ezen kívül megtiltja az országoknak, hogy megköveteljék a külföldi cégektől,

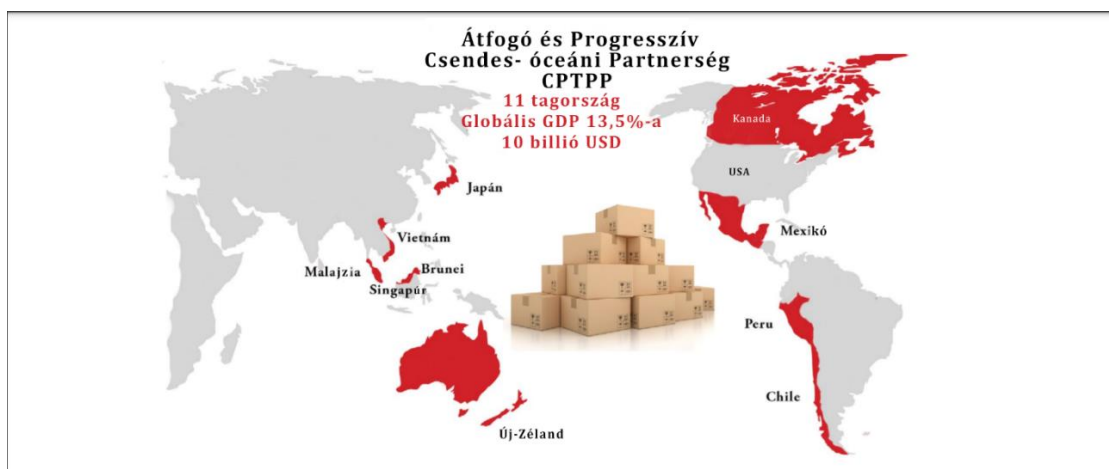
hogy számítógépes szervereiket a határaikon belül tartsák, ami az e-kereskedelem szempontjából létfontosságú rendelkezés. Ezek az előírások rendkívül fontosak a CPTPP két legnagyobb tagja, Kanada és Japán számára, amelyek mindketten rendkívül fejlett gazdaságok és céljuk, hogy növeljék digitális kereskedelmi kapacitásukat a csendes-óceáni régióban. A CPTPP KKV-król szóló fejezetének célja az volt, hogy ezek a fontos vállalkozások a korábnál nagyobb mértékben részesüljenek a nemzetközi kereskedelemről. Ezt elsősorban azért éri el, hogy megköveteli az aláíró országoktól, hogy online információkat tegyenek elérhetővé a megállapodásról, valamint olyan információkat, amelyek kifejezetten a kkv-k támogatását szolgálják a CPTPP által biztosított kereskedelmi lehetőségek kihasználásában. CPTPP e-kereskedelemtől szóló fejezete vízvonalat jelent a digitális kereskedelem kiterjesztésében, a nemzetközi megállapodásokban, különösen digitális termékekre kivetett vámok megtiltása miatt annak biztosítása érdekében, hogy az elektronikusan terjesztett termékek, például zenék, videók, e-könyvek, játékok és szoftverek ne legyenek hátrányos helyzetűek kézzelfogható társaikhoz képest (Abe-Collins, 2018).

A CPTPP elősegíti az áruk időben történő áramlását és elősegíti az adatátvitelt a digitális gazdaságban, megnyitva az utat Japán számára a regionális termelési hálózatok kiszélesítéséhez. Ezen kívül fontos kiemelni, hogy a CPTPP növeli Japán alkupozícióját a Kína által vezetett Regionális Átfogó Gazdasági Partnerséggel (RCEP) szemben. Amely stratégiai szempontból mind politikailag, mind gazdaságilag előnyös Japán számára a Kínával folytatott tárgyalások során, mely előny csökkentése érdekében Kína megtiltotta a külföldi vállalatoknak, hogy Kínában gyűjtött adatokat továbbítsanak az országból. Összességében, azonban úgy tűnik, hogy a CPTPP túlszárnyalja az RCEP-et olyan területeken, mint a vámcsökkentés, az állami tulajdonú vállalatok, a munkavédelem, az e-kereskedelem, az emberi jogok és a környezetvédelem. A CPTPP csökkenti a Japánra nehezedő nyomást, hogy kompromisszumokat kössön a kétoldalú szabadkereskedelmi tárgyalásokon, és nyomást gyakorol USA-ra, hogy vegyen részt azokon. A CPTPP azt is lehetővé teszi Japánnak, hogy ha

a jövőben lesznek TPP-tárgyalások, akkor azokat a maga javára folytassa le (Katagiri, 2019), és emellett valószínűleg hozzájárult a Japán-Egyesült Államok Kereskedelmi Megállapodás gördülékenyebb kivitelezésében, mely 2020 január 1-én lépett hatályba (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2020).

A CPTPP tehát olyan mérföldkő lesz, amely segítségével Japán megerősítheti gazdasági és diplomáciai hatalmát az ázsiai csendes-óceáni térségben. A status quón belül Japán igyekszik javítani növekedési kilátásain. Ez azonban lehetetlen lenne, ha Japán nem vonzana több közvetlen külföldi befektetést (FDI) a piacára. Az ABE időszak alatt, CPTPP megállapodásnak is köszönhetően 2020-ig a szigetország megkétszerezte a beáramló FDI-állományát, ami az Abe-kormányzat célja is volt. Ez végül arra készítette Japánt, hogy új munkalehetőségeket, külföldi tehetségeket és innovációt hozzon. Így Japánnak mind a hosszú távú hazai növekedése, mind a nemzetközi politikai befolyása szempontjából kritikus lenne, hogy megtartsa vezető szerepét a CPTPP-ben (Kim, 2018).

A funkcionalista és neofunkcionalista elmélet szerint a gazdasági integráció és együttműködés pozitív tovaryűrűző hatásokat válthat ki, ösztönözve a további integrációt más szektorokban. A CPTPP aláírásával elindított gazdasági integráció hasznos lehet az Európai Unióhoz hasonló intézmények létrehozásában az ázsiai csendes-óceáni térség politikai együttműködésére (Kwon, 2018).

(Ceoworld,2018)

2.2 RCEP (REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP) VAGYIS A REGIONÁLIS ÁTFOGÓ GAZDASÁGI PARTNERSÉG

Az ausztrál kormány külügyi és kereskedelmi minisztériuma szerint, a regionális átfogó gazdasági partnerségi megállapodás (RCEP) 2022. január 1-től fog hatályba lépni. Ausztrália és Új-Zéland lett a legutóbbi tagország, amely ratifikálta a megállapodást. 2020 novemberében, nyolc év tárgyalás után végül 15 ázsiai-csendes-óceáni ország írta alá a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerségi (RCEP) megállapodást, amely messze a legnagyobb többoldalú szabadkereskedelmi megállapodás (FTA) lett a világon. Az RCEP eredeti tagjai közé tartozik a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetségének (ASEAN) 10 nemzete: Brunei, Kambodzsa, Indonézia, Laosz, Malajzia, Mianmar, a Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld és Vietnam, valamint Ausztrália, Kína, Japán, Új-Zéland és Dél-Korea. Az egyezmény különlegessége, hogy tagjai a gazdasági fejlettség terén rendkívül eltérő szinten vannak, kezdve a nagyon fejlett országoktól, mint például Japán és Szingapúr, egészen a nagyon fejletlenekig, mint például Laosz és Mianmar. A gazdasági diverzifikáció jobb megértése érdekében a tagokat négy gazdaságtípusba sorolhatjuk: csúcstechnológiás vagy csúcskategóriás termékek exportőrei (Japán és Dél-Korea), ipari nyersanyagok és fogyasztási cikkek exportőrei (Ausztrália és Új-Zéland), feldolgozó- és vállalkozásorientált gazdaságok (a fő ASEAN-országok, mint Szingapúr és Malajzia), valamint a feldolgozóipar és a fogyasztói gazdaság (Kína). A tagországok változatos gazdasági és ipari struktúrái miatt az ügylet várhatóan jelentős hatással lesz az intraregionális ellátási és értékláncok bővítésére és elmélyítésére.

India 2019 novemberében kilépett a tervezett megállapodásból, arra hivatkozva, hogy aggodalmát fejezte ki a gazdaság bizonyos ágazataira gyakorolt hatás miatt. A Modi-kormány elindította a „Make in India” és az „Atmanirbhar Bharat” kezdeményezéseket, amelyek célja a hazai termelés fellendítése volt, és az RCEP-hez való csatlakozás megghiúsította volna a

kormány ezen céljait. India nélkül is az RCEP a világ legnagyobb szabadkereskedelmi megállapodása lesz. Az új gazdasági blokk a világ bruttó hazai termékének mintegy 30%-át és lakosságának 30%-át adja (Australian Government, 2021).

Japán annak ellenére, hogy India visszalépése érzékenyen érintette, továbbra is igen aktív maradt az RCEP tárgyalások során. Az RCEP-ről szóló tárgyalások még 2012-ben kezdődtek. Amikor hatályba lép, az RCEP valószínűleg megszünteti a forgalmazott árukra vonatkozó jelenlegi vámok nagy részét, és megerősíti az ellátási láncok közötti kapcsolatokat a tagországok között, ezzel is megadva a szükséges lökést a kereskedelemben a résztvevők között. Az RCEP egy olyan megállapodás a tagállamok között, amelynek célja a különféle mezőgazdasági és iparcikkekre kivetett vámok csökkentése, valamint új szabályok megállapítása többek között az e-kereskedelem, a befektetések, a szolgáltató iparágak, a szellemi tulajdonjogok és az ideiglenes migráns munkavállalók vonatkozásában. Az RCEP keretében minden tagország meghatározza a tarifális kötelezettségvállalási ütemtervét. Az ütemterv alapján a más RCEP-tagoktól importált egyes termékekre vonatkozó vámtarifákat az ügylet hatályba lépését követően azonnal el lehet törölni, vagy egy körülbelül 20 éves átmeneti időszak alatt fokozatosan megszüntethetők. Például a kínai vámkötelezettségvállalási ütemterv értelmében Kína végül a japán és dél-koreai termékek 86 százalékára, az ASEAN-országok termékeinek 90,5 százalékára csökkenti a vámokat, cserébe pedig a kínai termékek több mint 85 százaléka élvezheti a más RCEP-felek által biztosított zéró vámot, ezen belül a kínai termékek 98,2 százaléka élvez majd ausztrál vámmentességet.

Az RCEP megállapodás legfontosabb elemei közé tartozik, az aláírók közötti importvámok hozzávetőleg 92%-os megszüntetése a megállapodás hatálybalépésének következő 20 évében. A származási szabályok (ROO) egységesek lesznek a teljes RCEP blokkra vonatkozóan, sok termék értékének mindössze 40%-át kell hozzáadni a régióon belül ahhoz, hogy kihasználják az alacsonyabb tarifák előnyeit. Ezeken kívül az összes szolgáltatási szektor legalább 65 százaléka teljes mértékben nyitva lesz a külföldi befektetők előtt, és kötelezettségvállalások vannak a

külföldi részesedési korlátok plafonjának emelésére a különböző iparágakban, például a szakmai szolgáltatások, a távközlés, a pénzügyi szolgáltatások, a számítástechnikai szolgáltatások, valamint a disztribúciós és logisztikai szolgáltatások területén. Ami a határokon átnyúló e-kereskedelmet illeti, további szabályokat vezettek be rájuk vonatkozóan, csökkentették a tagországok által a digitális kereskedelmekre vonatkozó korlátozásokat, beleértve a helyi tárolás követelményét is. A tagországok támogatják a papírmentes kereskedelmet, az elektronikus hitelesítés és az elektronikus aláírás széleskörű bevezetését is. Nagy hangsúlyt fektetnek az e-kereskedelmi felhasználók személyes adatainak védelmére. A megállapodás résztvevői egyetértenek abban is, hogy biztosítani kell az állatok és növények behozatalára és kivitelére vonatkozó karanténpolitika egységességét és átláthatóságát. A megállapodás célja ezek mellett, hogy ösztönözze a tagországokat, hogy legyenek átláthatóak az engedélyezett, nem vámjellegű intézkedésekkel kapcsolatban, a kereskedelem szükségtelen akadályainak megelőzése és a kvóták vagy engedélyezési korlátozások révén érvényesülő mennyiségi korlátozások megszüntetése érdekében. Nem utolsó sorban pedig az egyezmény elhivatott a szellemi tulajdon (IP) kereskedelmének egyszerűsítése, az innovatív technológiák szabad áramlásának elősegítése, valamint a kereskedelem és a befektetések akadályainak csökkentése iránt (Zhang, 2021).

Az RCEP által lefedett számos terület a CPTPP hatálya alá is tartozik. Ezen kívül sok olyan nemzet, amely mindkét megállapodás része, külön kétoldalú szabadkereskedelmi szerződéseket kötött egymással. Három kulcsfontosságú terület, ahol a megállapodások eltérnek: a vámcsökkentés mértéke, a munkaügyi és a környezetvédelmi normák. Az RCEP-hez képest a CPTPP, a tarifák nagyobb mértékű eltörlését (akár 99%-ot), a magasabb szintű munkaügyi és környezetvédelmi előírásokat, valamint az állami tulajdonú vállalatokra vonatkozó korlátozásokat célozza meg. Ennek az az oka, hogy az RCEP kisebb, gazdaságilag kevésbé fejlett ASEAN államai gazdaságilag nem képesek vagy nem hajlandók elkötelezni magukat a CPTPP-szintű szabványok mellett. Ezekből kifolyólag a felkelő nap országa

számára az egyezmény kereskedelmi liberalizációs rendelkezései jóval kevésbé motiválóak, mint a CPTPP hasonló rendelkezései (Japantimes, 2020).

Mindezek mellett azonban az RCEP részben nyilvánvalóan a résztvevők méretkülönbségei következtében is, de kétszer olyan nagy pozitív jövedelemhatást eredményezhet 2030-ra, mint a CPTPP, mivel az RCEP a részes országok együttes GDP-jét 286 milliárd dollárral növelheti, szemben a CPTPP-től várt közel 157 milliárd dolláros jövedelemnövekedéssel (Wong, 2020), viszont RCEP keretein belül a vámok csupán 90 százalékát számolnák fel, míg a CPTPP-ben közel 100 százalékát. Az RCEP (15)-országok 2019-ben a világexport 22,7, míg a világimport 26,1 százalékát realizálták, Indiával – RCEP (16) – ezek az arányok 29,5 és 28,8 százalékra emelkedtek volna.

Az RCEP elsődleges fontosságát igazából a nagyszámú régióbéli ország összefogásának keretei adják. Az RCEP egyezmény a különböző egyezmények egyesítése révén „egy lépéssel közelebb hozza Ázsiát ahhoz, hogy olyan egységes kereskedelmi zónává váljon, mint az EU vagy Észak-Amerika, annak ellenére, hogy az egyezménytől nem várhatók nagy vámcsökkentések” (Harding & Reed, 2020). Az RCEP nagy szerepet játszik abban, hogy Európához és Észak-Amerikához hasonlóan Ázsia koherens kereskedelmi övezetté alakuljon. A kontinens integrálódott, azonban alapvető kereskedelmi célja valójában más piacok árukkal való ellátása volt eddig. Az RCEP egyezmény mindezt megváltoztathatja, különös tekintettel a Kína, Japán és Dél-Korea között létrejött szabadkereskedelmi megállapodás várható hatásaira, „a kölcsönös piacnyitás jelentősen csökkentheti majd a kereskedelem tranzakciós költségeit és növelheti a három ország közötti kereskedelmi forgalmat – már ha a politika nem akadályozza ezt” (Mészáros, 2020).

India visszalépésével Kína szerepe jelentősen felértékelődött, szemben azzal a korábbi reménnyel, hogy Japán, Dél-Korea és India valamelyest kereskedelmi/kereskedelempolitikai ellensúlyt tud állítani Kínával szemben, ráadásul az RCEP keretein belül elért kereskedelem is kevesebb Japán várakozásainál. Japán azonban az egyetlen fejlett ország, amely elmondhatja,

hogy külkereskedelmi mérlege pozitív Kínával szemben annak ellenére, hogy nyersanyagot nem, vagy alig exportál a kelet-ázsiai nagyhatalomnak. Ettől függetlenül Kína domináns nagysága és jelentős gazdasági-kereskedelmi fölénye a részes országok között az egyezmény egyik leggyakoribb bírálatának tárgya, ugyanis az RCEP révén kétségtelenül további befolyást szerez az ázsiai kereskedelem normáinak meghatározásában, ami tovább veszélyezteti Japán kereskedelmi szerepét a régióban. Kína ugyanakkor soha nem irányította az RCEP-tárgyalásokat ez az ASEAN szerepe volt, ám ha egyszer az egyezmény hatályba lép, az ASEAN nehezen fog tudni a vezető szerepben maradni (Csáki, 2021). Ezért sem megalapozatlan az az állítás, miszerint „amíg az USA aludt, Kína megszervezte a saját ázsiai–csendes-óceáni kereskedelmi blokkját” (Frankel, 2020).

Nagyon fontos kiemelni, hogy Japán számára az RCEP megállapodás kulcsfontosságú és hatalmas gazdasági jelentőséggel bír. Ugyanis ez az első olyan szabadkereskedelmi megállapodás, amiben Kína, Dél-Korea és Japán is egyaránt részt vesz és mivel mind a három tagállam feldolgozóipari és technológiai erőközpont, a közöttük létrejött megállapodás a globális kereskedelem jelentős bővülését is eredményezheti (Csáki, 2021). Az RCEP továbbá kiterjedt ellátási lánc interakciót tesz lehetővé a három ország között, különösen az elektronikai iparban, ahol Japán és Dél-Korea foglalja el az egyes elektronikai ipari láncok csúcstechnológiai kapcsolatait. Például a fejlett megjelenítési technológiában és iparban a precíziós gyártóberendezések és kulcsfontosságú nyersanyagai szinte monopolhelyzetben vannak a japán cégek kezében, míg Dél-Korea számos szabadalom birtokában van az OLED (Organic Light Emitting Diode) képernyőgyártáshoz kapcsolódóan. Kína, bár fokozta K+F erőfeszítéseit, továbbra is Japánból és Dél-Koreából származó importra támaszkodik. Mivel Kína az ázsiai régió egyik fő fogyasztói gazdaságaként növekszik, a japán autóipar is várhatóan profitál a kínai háztartások járműkeresletéből (Zhang, 2021). A megállapodás két legnagyobb nyertesének Japánt és Dél-Koreát tartják, ugyanis az RCEP következtében a Dél-Korea és Japán közötti árukereskedelem 83 százaléka vámmentessé válik és 2030-ra mindkét ország

GDP-je 1 százalékponttal nő, ami többletnövekedést jelent a 15 részes országban is (Petri–Plummer, 2020).

Míg a legtöbb aláíró országnak már van bilaterális szabadkereskedelmi megállapodása (FTA) egymással, az RCEP többoldalú megállapodás, az első szabadkereskedelmi megállapodás Kína és Japán, valamint Japán és Dél-Korea között. Így az RCEP-megállapodás reményeket ébreszt e kelet-ázsiai gazdaságok háromoldalú szabadkereskedelmi megállapodására is, amelyről már eddig is folytak a tárgyalások (Csáki, 2021). Kína, Japán és Dél-Korea a világ második, harmadik és tizenkettedik legnagyobb gazdaságát, együttesen az RCEP régió teljes GDP-jének több mint 80 százalékát, az RCEP aláíró országok teljes lakosságának pedig közel 70 százalékát adják. A trió, a megállapodáson belüli kereskedelme azonban 2018-ban a teljes értékesítés mindössze 19,8 százalékát tette ki, ehhez képest ez alacsonyabb, mint a régió többi tagországának 45,2 százalékos részesedése a globális kereskedelmükből és a 60,7 százalékos részesedésük az EU-régióon belül az EU-országok teljes kereskedelméből. Piaci elemzők arra számítanak, hogy a megállapodás eredményessége révén nagy lehetőségek nyílnak majd a gazdasági és kereskedelmi együttműködésben Kína, Japán és Dél-Korea, valamint a három tagállam és az RCEP többi tagja között (Csáki, 2021).

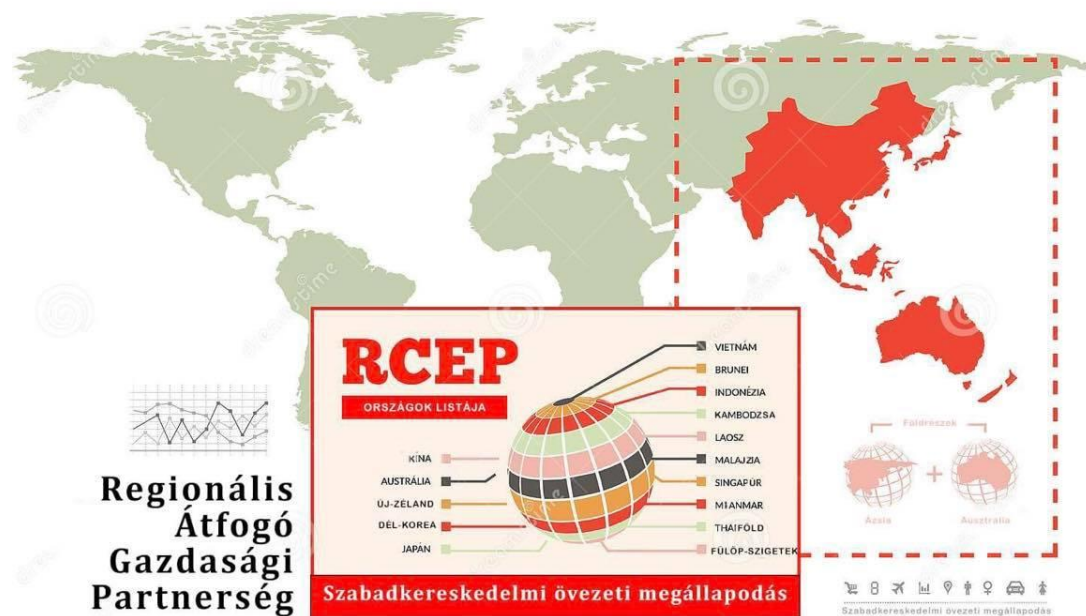
Az RCEP életbe lépése után a vámkötelezettségvállalási ütemterv értelmében Kína végül a japán áruk 86 százalékának nullára csökkenti a vámját (nagy növekedés a jelenlegi nyolc százalék körülihez képest). A tarifális kötelezettségvállalási ütemterv értelmében Japán végül nullára csökkenti a vámokat a kínai áruk 86 százalékára (méltányos növekedés a jelenlegi 60 százalék körülihez képest). Kína Japánnak és Dél-Koreának az RCEP keretében vállalt vámtételeivel várhatóan fellendíti kétoldalú kereskedelmi áramlásait, és többoldalú kereskedelmi lehetőségeket teremt. Az RCEP értelmében Japán beleegyezett abba, hogy a mezőgazdasági lobbinak adott engedményként továbbra is vámok maradnak öt importált mezőgazdasági termékre, köztük a rizsre, a búzára, a marha- és sertéshúsra, a tejtermékekre és a cukornövényekre. A japán export esetében a megállapodás azt jelenti, hogy Kína és Dél-

Korea fokozatosan megszünteti a szaké és a shochu vámokat. Kína esetében a jelenlegi 40%-os vámcsökkentés mindkettő esetében 21 év után nullára csökken. Dél-Korea 15 százalékos vámja mindkét árura most 15 év után megszűnik. Emellett megszűnik Kína 10%-os vámja a japán tengergyümölcsseire (kivéve a természetett fésűkagylót) (Japantimes, 2020).

Az RCEP keretein belül minden tagország ütemezése alapján szakaszosan, mintegy 20 éves átmeneti időszak alatt eltörli a vámokat a többi RCEP-tagtól importált egyes termékekre. Kína és Japán menetrendje szerint nem sokkal a megállapodás hatálybalépése után Japánból Kínába exportált ásványok, textil- és ruházati anyagok, vegyszerek és fémek, műanyagok, gumik, textilek, ruházati termékek, valamint a Kínából exportált vegyi anyagok várhatóan nulla vagy csökkentett vámot fognak fizetni. Kína ígéretet tett arra, hogy az RCEP-megállapodás hatálybalépésével az első, a 11, a 16. és a 21. évben fokozatosan nullára csökkenti a japán termékek behozatalára kivetett vámokat. A kínaiak az első évben a japán ásványok vámsorainak 68,7 százalékára, a vegyipari termékek 38,1 százalékára, az üzemanyagok 32,8 százalékára és a fémek 30,8 százalékára továbbra is nulla vámot vetnek ki. Az első 11 évben a textil- és ruházati termékek vámsorainak 83,3 százaléka, a vegyipari termékek 82,6 százaléka, az ásványi termékek 75,4 százaléka, a nem nemesfémek és termékeik 74,8 százaléka, a bőrárúk 72,6 százaléka fog fokozatosan nulla tarifa hatálya alá tartozni. Végül az RCEP 21 éves hatékonysága után az újonnan hozzáadott vámmentes termékek aránya a japán termékek minden kategóriájában, kivéve a fatermékeket és a szállítási termékeket, 65 százalék felett lesz. Cserébe Japán ígéretet tett arra is, hogy több mint 20 éven keresztül fokozatosan nullára csökkenti a legtöbb kínai import vámját.

Valójában eddig a legtöbb kínai gép, elektronikai és szállítási termék már nulla MFN vámtételt élvezett a Japánba irányuló export során. Az RCEP hatálybalépését követő első évben a kínai gépipari termékek 99,57 százaléka és a közlekedési termékek 100 százaléka kap nulla vámtarifa elbánást Japántól, valamint az ásványi termékek vámsorainak 97,4 százaléka és 85,02 százaléka a kő- és üvegtermékeknek. Az első 11 évben a műanyag- és gumitermékek

53,7 százalékára, a textil- és ruházati termékek 34,2 százalékára, valamint a vegyipari termékek 20,3 százalékára vonatkozó japán vámok fokozatosan nullára csökkennek. Végül 21 éven belül a kínai textíliák 62,1 százaléka, a műanyagok és gumik 58,5 százaléka, a lábbelik 50,0 százaléka és a bőrtermékek 41,8 százaléka élvez majd nulla japán vámot. Az öt kategória – élelmiszer, ital, dohány és szeszes ital, állati eredetű termékek, üzemanyagok, vegyszerek és növényi eredetű termékek – vámmentes termékeinek aránya meghaladja a 20 százalékot (Zhang, 2021). Az RCEP várhatóan segít kiemelni Japánt a koronavírus-járvány okozta gazdasági visszaesésből is.

(dreamstime.com, 2021)

KONKLÚZIÓ

Japán az 1980-as években kiemelkedő szerepet játszott a globális pénzügyekben és kereskedelemben. Globális szerepe a közelmúltbeli stagnálással és Kína felemelkedésével azonban csökkent. Úgy tűnik, hogy Japán teljesítményének lassulása a jen, Plaza Egyezmény hatására bekövetkezett 1980-as évek végi felértékelődésének következménye volt, miközben Kína egyik legnagyobb növekedési felgyorsulása az adórendszer és az árfolyam fontos reformjaival következett be 1994-ben (Tyers, 2011). Valószínűsíthető, hogy összefügghet Japán gazdasági teljesítményének csökkenése/stagnálása Kína gyors gazdasági növekedésével, ugyanis a kettő nagyjából egybeesik, ezen kívül délkelet-ázsiai országokban tapasztalható folyamatos erős növekedés kezdete is erre az időszakra tehető.

A japán gazdaság stagnálásához nagyon sok tényező hozzájárult, mint a demográfiai változások, a születési ráta folyamatos csökkenése, ami a munkaerő mennyiségi visszaesését eredményezi, korábbi japán monetáris politikai intézkedések, melyek folyamatos deflációhoz vezettek és likviditási csapdába szorították az országot, az exporttól való túlzott függés, a belső fogyasztás és beruházás stagnálása. Véleményem szerint azonban a legsúlyosabb problémák a társadalomban, az emberek szemléletében keresendő, melyet a fejezet végén fogok kifejteni. Azt gondolom, az állam túlzott befolyása a gazdaságba is jelentősen hozzájárult a gazdasági fejlődés megtorpanásához, erre jó példa a szolgáltató ágazatok stagnálása, ugyanis Japán szolgáltatásait monopóliumok és oligopóliumok szegélyezik, amelyeket legalább részben a politika által kiváltott magas belépési költségek és az állami támogatás tartja fenn, melyből következik az információs technológiai innovációk lassú alkalmazása, és a viszonylag alacsony "immateriális" befektetések aránya (Fukao, 2010).

Kína nagyon magas termelékenység növekedése, és a tény, hogy Japánnal ellentétben jelentős közvetlen külföldi befektetéseknek biztosít teret, szintén hozzájárul a japán gazdaság fejlődésének lelassulásához, ugyanis ez azt is jelenti, hogy a japán és a Japánba irányuló megtakarítások egy részét is kínai befektetésekre fordítják.

Véleményem szerint ezért is bír különösen nagy jelentőséggel a szigetország esetében a 2022. januárjától hatályba lépő Regionális Átfogó Gazdasági Társulás, vagyis RCEP együttműködés, amely az első olyan szabadkereskedelmi egyezmény, melynek Japán és Kína is tagja. A megállapodás létrejötte elengedhetetlen az Európai Unióhoz vagy az Egyesült Államokéhoz hasonló egységes kereskedelmi zóna, vagyis egy koherens kereskedelmi övezet kialakítása szempontjából, amihez eddig a megfelelő feltételek nem voltak megteremtve. Az RCEP lesz az első egyezmény, melyben Japán, Kína és Dél-Korea is egyaránt szerepel, és ha ezek az országok képesek politikai nézeteltéréseiket félretenni, akkor vélhetően hatalmas növekedés lesz tapasztalható a kereskedelem forgalmában mind ezen országok, mind az RCEP további tagországai és e három nagyhatalom között. Japán számára a Kínával folytatott kereskedelem az import és az export tekintetében is döntő fontosságú, ezért az RCEP-nek hála a régió fő fogyasztó gazdaságával folytatott további kereskedelem nagy valószínűséggel jelentős fellendülést fog okozni a szigetország gazdaságában.

Az RCEP-t nem szabad összetéveszteni a CPTPP-vel, ugyanis a CPTPP az Egyesült Államok által támogatott TPP (Trans-Pacific Partnership) néven indult, de CPTPP néven reinkarnálódott, miután Donald Trump elnök 2017-ben kilépett az egyezményből. Az CPTPP szigorúbb közös normákat céloz meg a munkaügyi kérdésekben, a környezetvédelemben és a vitarendezésben. A számokat tekintve az RCEP megállapodás jelentősebb mértékű hatást gyakorol a tagállamok gazdaságára, mivel többek között Peter Petri (The Brookings Institution) és Michael Plummer (Johns Hopkins) közgazdász szerint az RCEP éves szinten több mint 285 milliárd dollárral növelheti a világgazdaságot, csaknem kétszer annyival, mint a CPTPP (Tobin, 2019), ezt azonban nagyrészt méretének köszönheti.

A vámok redukálásának tekintetében azonban egyértelműen a CPTPP megállapodás nagyobb horderejű a maga 99%-ával. A CPTPP mind gazdasági, mind diplomáciai hatalom megerősítése szempontjából hatalmas jelentőséggel bír a szigetország számára. Amellett, hogy elősegíti az Abenomics reformok megvalósítását, erőteljes növekedést biztosít a fejlődő országoknak, ami

további piacokat biztosít a fejlett japán technológia térnyerésének. Diplomáciai szempontból új lehetőségeket kínál az egyezmény Japán számára, ugyanis a CPTPP-ben betöltött vezető szerepnek köszönhetően szabályokat tud létrehozni, melyre korábban nem volt példa, végre követőből diktálóvá tud átlépni. Emellett az egyezmény igen fontos a szigetországnak a környező országokkal az elvesztett bizalom újbóli visszaszerzése miatt is, ugyanis csak így képes újra területi vezetővé válni. A CPTPP legnagyobb gazdaságaként és vezetőjeként egyaránt, akár képes lehet Kína növekvő hatalmának ellensúlyozására, ami elengedhetetlen a regionális vezető szerep megszerzéséhez. A CPTPP a japán piaci liberalizáció talán legfontosabb mérföldköve, hatalmas előrelépés a korábban szinte teljesen zárt japán gazdaság számára. A megállapodás új utat nyit a regionális kereskedelmi hálózatok kiszélesítésében, a jelentős exportórré válás kiemelt eszköze és 1,49%-os GDP növekedést és 460 ezer új munkahely megteremtését várják tőle. Ahhoz, hogy ellensúlyozni tudja Kína gazdasági fellendülését Japánnak sürgősen növelnie kellett a közvetlen külföldi tőkebefektetéseket, a CPTPP-nek is hála 2020-ig pedig sikerült megkétszereznie FDI állományát, ami tovább növeli a térségben betöltött gazdasági jelenlétét.

Véleményem szerint ahhoz, hogy a japán gazdaságban a hosszantartó, nagymértékű gazdasági fellendülés fenntartható legyen, kiemelkedően szükséges a régóta fennálló, súlyos társadalmi problémák mihamarabbi kezelése. Mi sem mutatja jobban, mint hogy évente átlagosan közel 25 ezer ember lesz öngyilkos Japánban, nagyrészt a munkahelyen tapasztalt embertelen nyomás következtében (Statista, 2020). Az emberek felfogásában is mérhetetlen problémák lakoznak, ugyanis a japán társadalomban jobban értékeli az általuk elvégzett folyamatot, mint az általuk elért eredményt. Ha sokáig az irodájukban maradnak, akkor keményen dolgoznak, viszont, ha korábban hazamennek, egyszerűen lusták vagy nem szeretnek dolgozni. Ezen felül az alkalmazottak nem hagyhatják el az irodájukat, ameddig a főnök bent tartózkodik. Ez is mutatja a hierarchia rendszer máig fennálló kultuszát. Ráadásul a statisztikák azt mutatják, hogy a hosszú munkaidő ellenére a termelékenység nem feltétlen nagy. Ez a társadalmi elvárás

a kora gyermekkori nevelésük óta a kultúrájuk részét képezi. Sok Japánba látogató turistát lenyűgöz a pontosság, a tisztaság és a fegyelem, amelyek a japán emberek életének alapvető elemei, de ezek az elvárások és szabályok lényegében az okai annak, hogy az emberek stresszesek, és nagyon keményen kell dolgozniuk, hogy ezeknek megfeleljenek. Különösen manapság, a vállalatoknak több munkaerőre van szükségük, mint valaha, ezért a hiányzó munkaerő pótlása miatt még nagyobb terhet rónak az alkalmazottakra. Ennek az oka pedig nem más, mint az, hogy Japán teljes termékenységi rátája⁶ mindössze 1,44 és ez az egyik legalacsonyabb a világon. Ráadásul a nagyszerű egészségügyi rendszernek és a fejlett orvosi technológiának köszönhetően Japánban az emberek tovább élnek az átlagosnál, ami szintén hozzájárul ahhoz, hogy itt a legmagasabb az idős lakosság aránya a világon. 2008-ban a halálozási arány egy év alatt meghaladta a születések számát, és a különbség egyre jobban nő (Ito, 2018). A munkavállalók által fizetett adó épphogy fedezi az állam hatalmas mértékű nyugdíj kifizetését, az egészségügyről pedig még szó sem esett. Ezért is van szükség mindkettő gyökeres megreformálására. A foglalkoztatási rendszer kiépítése sem kielégítő, mivel gyakori probléma, hogy a vállalatok a terhesség után nem alkalmazzák a női dolgozókat és Japán nem rendelkezik elegendő óvodával sem, ahol az anyák elhelyezhetnék gyermekeiket a munkaidő alatt.

Japán rendkívül főváros centrikus, ezért Japán többi helyi területe szó szerint haldoklik, mivel a fiatalok elhagyják szülővárosukat, hogy főiskolára menjenek, vagy Tokióban munkát vállaljanak. Ezek pedig a következő problémákhoz vezetnek: a japán mezőgazdaság komoly munkaerőhiány-problémával néz szembe, a vidéki kórházaknak több orvosra van szükségük,

⁶ Makrogazdasági mutató, amely az élve született gyermekek számát a reprodukív nők számához viszonyítja. A termékenységi ráta nem mérhető. Ez a mutató nagyon fontos a gazdasági és társadalmi előrejelzésekhez, bizonyos politikai és demográfiai helyzetek leírásához egy adott ország, régió, város esetében. Az együttható kiszámításához a következő képletet kell alkalmazni: $K = N \cdot n \cdot 1000$. Ebben a K a termékenységi ráta (vagy a teljes termékenységi ráta), N az újszülöttek száma egy bizonyos időszakban, n a reprodukív korban (15–49 év) élő nők száma. A választ ppm-ben (Parts Per Million) fejezzük ki (hu2.htgetrid.com).

a helyi cégek folyamatosan csődbe mennek, a vidéki iskolákban pedig nincs elég gyerek. Mindazon erőfeszítések után, amelyeket a kormány tett Tokió fejlesztése és a nagyvárosi területek központosítása érdekében, Japánnak több fiatalra van szüksége a vidéki területeken. Japán gyakorta katasztrófa sújtotta ország, ezért az erőteljes centralizáció következtében, egy nagyvárosra mért csapás elképesztő károkat tud okozni a gazdaságban.

Mindezek mellett, még nem esett szó a vállalatoknál a felvételi folyamatokról, ugyanis gyakorta az életkor határozza meg azt, hogy megkapják-e a munkát vagy sem. 30-40 éves kor felett már rendkívül nehéz munkát találni, mert Japánban még mindig az élethosszig tartó alkalmazást preferálják (Ito, 2018).

A szigetország nagyszámú idős lakója miatt a politika is az ő érdeküket tartja inkább szem előtt, jól mutatja ezt az a tény is, hogy rengeteg gyerek vár az óvodai várólistákon, ami hozzájárul ahhoz, hogy az anyukák nem képesek visszaintegrálódni a munka világába.

Mindezen tények felsorolásával arra szerettem volna rávilágítani, hogy a gazdaság eddigi stagnálása szoros relációban áll a társadalmi problémákkal, és azt gondolom, első lépésként egy egészséges társadalom megteremtésére kellene koncentrálni.

IRODALOMJEGYZÉK:

Ahearne, A. G. & Shinada, N., 2005. Zombie Firms and Economic Stagnation in Japan. *International Economics and Economic Policy*, [e-folyóirat] 2, pp. 363–381. Elérhető: [ahearne 2005_0.pdf \(windows.net\)](#) Letöltve: 2021.10.21.

Asian Business Trade Association, 2018. Ten Benefits of the Comprehensive and Progressive Trans-Pacific Partnership (CPTPP). Singapore: Asian Trade Center. Elérhető: <https://ceoworld.biz/wp-content/uploads/2018/04/Ten-Benefits-of-the-Comprehensive-and-Progressive-Trans-Pacific-Partnership.pdf> Letöltve: 2021.10.29.

Association of Southeast Asian Nations, 2021. ASEAN kicks-off RCEP webinar series. [blog] július 27. Elérhető: [ASEAN kicks-off RCEP webinar series - ASEAN](#) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.10.].

Association of Southeast Asian Nations, 2021. Experts project trade in services to grow under RCEP Agreement. [blog] október 12. Elérhető: [Experts project trade in services to grow under RCEP Agreement - ASEAN](#) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.10.].

Association of Southeast Asian Nations, 2021. Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) agreement to enter into force on 1 January 2022. [blog] november 3. Elérhető: [Regional Comprehensive Economic Partnership \(RCEP\) agreement to enter into force on 1 January 2022 - ASEAN](#) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.10.].

Bassa, Z., 2004. Japán és helye a világgazdaságban. In: Bassa, Z. & Buzás, S. & Ludvig, Zs. & Majoros, P. & Székely-Doby, A. & Szigetvári, T., ed. 2004. Világgazdasági régiók. Budapest. Perfekt. pp. 55-88.

business-standard.com, 2021. WHAT IS RCEP. [online] Elérhető: [What is RCEP, What is Regional Comprehensive Economic Partnership, RCEP India | Business Standard \(business-standard.com\)](#)

Ciuriak, D., 2018. Quantifying the Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership. *East Asian Economic Review*, [e-folyóirat] 21, pp. 343-384. Elérhető: <https://www.zbw.eu/econis-archiv/bitstream/11159/1731/1/1013860713.pdf> Letöltve: 2021.11.10.

Collins, D. A. & Abe, Y., 2019. The CPTPP and Digital Trade: Embracing E-Commerce

Opportunities for SMEs in Japan and Canada. Transnational Dispute Management. Transnational Dispute Management, [e-folyóirat] 5. Elérhető: [The CPTPP and Digital Trade: Embracing E-Commerce Opportunities for SMEs in Canada and Japan - Advance publication - Journal | TDM Journal \(transnational-dispute-management.com\)](#) Letöltve: 2021.11.02.

Crivelli, P, & Inama, S, 2021. Making RCEP Successful Through Business-Friendly Rules of Origin. Asian Development Blog, [blog] február 12. Elérhető: <https://blogs.adb.org/blog/making-rcep-successful-through-business-friendly-rules-origin> [Hozzáférés dátuma: 2021.10.14.].

Csáki, Gy., 2020. Az Átfogó Regionális Gazdasági Partnerség (RCEP) és India Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) and India. Köz-gazdaság, [e-folyóirat] 15, pp. 172-184. Elérhető: <https://doi.org/10.14267/RETP2020.01.16> Letöltve: 2021.10.20.

Csáki, Gy., 2021. Újabb megaregionális szabadkereskedelmi egyezmény: az Átfogó Regionális Gazdasági Partnerség (RCEP). Külgazdaság, [e-folyóirat] 65, pp. 69-89. Elérhető: [Külgazdaság - 65. évf. 3-4. sz. \(2021. március-április\) \(oszk.hu\)](#) Letöltve: 2021.10.11.

Das, R. U., 2014. India-Japan Comprehensive Economic Partnership Agreement (CEPA): Some Implications for East Asian Economic Regionalism and RCEP. RIS Discussion Papers, [e-folyóirat] 186. Elérhető: [\(PDF\) India-Japan Comprehensive Economic Partnership Agreement \(CEPA\): Some Implications for East Asian Economic Regionalism and RCEP, Discussion Paper # 186, RIS Discussion Papers RIS Research and Information System for Developing Countries \(researchgate.net\)](#) Letöltve: 2021.11.02.

dfat.gov.au, 2021. About the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement (RCEP). [online] Elérhető: [Regional Comprehensive Economic Partnership | Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade \(dfat.gov.au\)](#)

dfat.gov.au, 2021. Customs Amendment (Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Implementation) Bill 2021. [online] Elérhető: [Regional Comprehensive Economic Partnership | Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade \(dfat.gov.au\)](#)

Elsig, M. & François, J., 2021. Short overview of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP). s.l.: European Parliament. Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/653625/EXPO_BRI\(2021\)65362](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/653625/EXPO_BRI(2021)65362)

[5_EN.pdf](#) Letöltve: 2021.10.22.

Fergusson, I. F. & Williams B.R., 2018. TPP Countries Sign New CPTPP Agreement without U.S. Participation. Washington, D.C.: Congressional Research Service. Elérhető: [TPP Countries Sign New CPTPP Agreement without U.S. Participation \(congress.gov\)](#) Letöltve: 2021.11.10.

Felbermayr, G. & Kimura, F. & Okubo, T. & Steininger, M., 2018. Quantifying the EU-Japan Economic Partnership Agreement, CESifo Working Paper, [e-folyóirat] 7241, Munich: Center for Economic Studies and ifo Institute (CESifo). Elérhető: [Quantifying the EU-Japan Economic Partnership Agreement | Publication | CESifo](#) Letöltve: 2021.10.15.

Flach, L. & Hildenbrand, H. & Teti, F., 2021. The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement and Its Expected Effects on World Trade. *Intereconomics*, [e-folyóirat] 56, pp. 92-98. Elérhető: [The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement and Its Expected Effects on World Trade - Intereconomics](#) Letöltve: 2021.11.01.

González, N. C., 2019. Japan: The New Leader of Free Trade?. Malmö University Elérhető: [Japan: The New Leader of Free Trade? Case-Study on Japan's Role in the CPTPP \(5dok.org\)](#) Letöltve: 2021.11.02.

Government of Canada, 2019. CPTPP partner: Japan. [blog] szeptember 7. Elérhető: <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/cptpp-ptpgp/countries-pays/japan-japon.aspx?lang=eng> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.05.].

Government of UK, 2021. UK applies to join huge Pacific free trade area CPTPP. [blog] január 30. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/news/uk-applies-to-join-huge-pacific-free-trade-area-cptpp> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.29.].

Hamanaka, S., 2014. TPP versus RCEP: Control of Membership and Agenda Setting. *Journal of East Asian Economic Integration*, [e-folyóirat] 18, pp. 163-186. Elérhető: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=675084119021001013103031114116064122024006056079005030120082091022112105009098073123124060121106033007109027000116110016066116107006090023002096031122097098098018118063082019111098092018125094122093117000112022023028096013092004090076126072007106021094&EXT=pdf&>

[INDEX=TRUE](#) Letöltve: 2021.11.05.

Herbener, J, M, 2021. The Rise and Fall of the Japanese Miracle. MisesInstitute, [blog] szeptember 25. Elérhető: <https://mises.org/library/rise-and-fall-japanese-miracle> [Hozzáférés dátuma: 2021.10.04.].

Hilpert, H. G., 2017. The Japan-EU Economic Partnership Agreement: economic potentials and policy perspectives. (SWP Comment, 49/2017). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. Elérhető: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-55110-4> Letöltve: 2021.10.22.

Holdblog, 2017. Kötvényhozamok-dilemma. [blog] augusztus 10. Elérhető: <https://alapblog.hu/kotvenyhozamok-dilemma/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.10.].

Horioka, Ch. Y., 2006. The Causes of Japan's Lost Decade: The Role of Household Consumption. Japan and the World Economy, [e-folyóirat] 18, pp. 378-400. Elérhető: [Microsoft Word - venice_032606_ltr12.doc \(nber.org\)](#) Letöltve: 2021.10.29.

Ito, M., 2018. 5 Major Social Issues In Japan That Need To Be Fixed. Asian Minato, [blog] május 27. Elérhető: <https://asianminato.com/5-major-social-issues-in-japan-that-need-to-be-fixed> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.10.].

Kawashima, S, 2020. Japan's Painful Choice on RCEP. The Diplomat, [blog] augusztus 3. Elérhető: <https://thediplomat.com/2020/08/japans-painful-choice-on-rcep/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.04.].

Kim, E, 2018. The CPTPP and Its Implications for Japan. The Diplomat, [blog] május 4. Elérhető: <https://thediplomat.com/2018/05/the-cptpp-and-its-implications-for-japan/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.05.].

Krugman, P., 1991. The Move Toward Free Trade Zones. Economic Review, [e-folyóirat] 76, pp. 5-25. Elérhető: [1991-The Move Toward Free Trade Zones.pdf \(kansascityfed.org\)](#) Letöltve: 2021.11.03.

Kuwayama, M., 2019. TPP11 (CPTPP): Its Implications for Japan-Latin America Trade Relations in Times of Uncertainty. Discussion Paper Series, Research Institute for Economics

& Business Administration, Kobe University. Forrás: [DP2019-05.pdf \(kobe-u.ac.jp\)](#) Letöltve: 2021.10.22.

Kwon, J, Y, 2018. Cost-benefit analysis of Japan's decision to join CPTPP. [blog] október 21. Elérhető: <https://asiatimes.com/2018/10/cost-benefit-analysis-of-japans-decision-to-join-cptpp/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.10.].

Lee, H. & Itakura, K., 2014. TPP, RCEP, and Japan's Agricultural Policy Reforms. OSIPP Discussion Paper, Osaka School of International Public Policy, Osaka University. Elérhető: [Microsoft Word - Lee and Itakura-Korea2014.docx \(akes.or.kr\)](#) Letöltve: 2021.10.30.

Majoros, P., 2018. EU Kína az átalakuló világrendben. In: Halm, T. & Hurta, H. & Koller, B., ed., 2018. Gazdasági, politikai és társadalmi kihívások a 21. században: Ünnepi kötet a 65 éves Halmai Péter tiszteletére. Budapest: Dialóg Campus Kiadó. pp. 201-210.

Majoros, P., 2018. Japan in the Web of Integrations. In: Moldicz, Cs., ed., 2018. Economic development strategies of changing East-Asian countries after 2009. Budapest: Budapesti Gazdasági Egyetem (BGE). pp. 38-59.

Manger, M. S., 2005. Competition and bilateralism in trade policy: the case of Japan's free trade agreements. Review of international political economy, [e-folyóirat] 12, pp. 804-828. Elérhető: [Microsoft Word - Cover Competition and bilateralism in trade policy the case of Japan's free trade agreements.doc \(lse.ac.uk\)](#) Letöltve: 2021.11.05.

Mák, D., 2017. Japán integrációs szerepe az ázsiai térségben. Elérhető: [mtmt Hallgatói kötet intreaktív p387-427.pdf \(uni-pannon.hu\)](#) Letöltve: 2021.10.19.

Motonishi, T. & Yoshikawa, H., 1999. Causes Of The Long Stagnation Of Japan During The 1990s: Financial Or Real?. Journal of the Japanese and International Economies, [e-folyóirat] 13, pp. 181-200. Elérhető: [text.PDF \(nber.org\)](#) Letöltve: 2021.11.01.

mti.gov.sg, 2021. Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Agreement. [online] Elérhető: [RCEP \(mti.gov.sg\)](#)

Mulgan, A., G., 2014. Why the US struggles against Japan in TPP negotiations. [blog]

augusztus 27. Elérhető: <https://www.eastasiaforum.org/2014/08/27/why-the-us-struggles-against-japan-in-tpp-negotiations/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.05.].

Nakamura, T., 1990. Depression, recovery, and war, 1920–1945. In: Duus, P., ed., 1990. The Cambridge history of Japan. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 451–493.

Opportimes, 2020. CPTPP: what are Japan’s commitments?. [blog] szeptember 8. Elérhető: [CPTPP: what are Japan’s commitments? \(opportimes.com\)](https://www.opportimes.com/cptpp-what-are-japan-s-commitments/) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.05.].

Ozsvald, É., 2007. A japán corporate governance új modellje. In: Szerdahelyi, I. & Wintermantel, P., ed., 2007. Japanológiai körkép. Emlékkönyv az ELTE BTK japán szakos képzésének húszéves jubileumára. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. pp. 391–408.

Ozsvald, É., 1997. A japán gazdaság alkalmazkodóképességéről. Gazdaságtörténeti áttekintés. In: Hernádi, A., ed., 1997. A japán gazdaság és társadalom átalakulásának várható tendenciái. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet.

Ozsvald, É. & Pete, P., 2003. A japán gazdasági válság – likviditási csapda az új évezredben?. Közgazdasági Szemle, [e-folyóirat] 50, pp. 571–589. Elérhető: [A japán gazdasági válság – likviditási csapda az új évezredben? \(oszk.hu\)](https://www.oszk.hu/ku/kzgazdasagi_szemle/2003_50_571-589.html) Letöltve: 2021.11.10.

Park, S., 2017. Can Trade Help Overcome Economic Crisis? Implications for Northeast Asia Creating Regional FTA between Korea, China, and Japan and Mega FTAs such as RCEP and TPP. International Organisations Research Journal, [e-folyóirat] 12, pp. 104–128. Elérhető: [S.-C. Park.pdf \(hse.ru\)](https://www.hse.ru/data/2017/08/22/1361433633/S.-C.Park.pdf) Letöltve: 2021.11.09.

Peek, J., 2009. The Contribution of Bank Lending to the Long-Term Stagnation in Japan. Center on Japanese Economy and Business Working Papers, [e-folyóirat] 273. Elérhető: [The Contribution of Bank Lending to the Long-Term Stagnation in Japan | Academic Commons \(columbia.edu\)](https://www.academia.edu/100000000/The-Contribution-of-Bank-Lending-to-the-Long-Term-Stagnation-in-Japan) Letöltve: 2021.10.29.

Petri, P, A, & Plummer, M, 2020. RCEP: A new trade agreement that will shape global economics and politics. Brookings, [blog] november 16. Elérhető: [RCEP: A new trade agreement that will shape global economics and politics \(brookings.edu\)](https://www.brookings.edu/blog/bpe/2020/11/16/rcep-a-new-trade-agreement-that-will-shape-global-economics-and-politics/) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.10.].

Plummer, M. G. & Petri, P. A., 2021. Economic Implications of RCEP for the EU and Japan. Elérhető: [QM-AX-21-033-EN-N.pdf \(eui.eu\)](#) Letöltve: 2021. 11.01.

Reuters, 2021. RCEP trade pact seen boosting Japan's GDP by 2.7%. [blog] március 19. Elérhető: [RCEP trade pact seen boosting Japan's GDP by 2.7% | Reuters](#) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.07.].

Shimizu, K., 2021. The ASEAN Economic Community and the RCEP in the world economy. Journal of Contemporary East Asia Studies, [e-folyóirat] 10, pp. 1-23. Elérhető: [The ASEAN Economic Community and the RCEP in the world economy \(tandfonline.com\)](#) Letöltve: 2021.10.12.

Simon, Gy. & Simon, Gy., 2006. A gazdasági növekedés problémái Japánban: a „gazdasági csodától” az elhúzódó recesszióig. Közgazdasági Szemle, [e-folyóirat] 53, pp. 46-68. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00017/00122/pdf/03simon-simon.pdf> Letöltve: 2021.10.22.

Suzuki, H., 2017. The new politics of trade: EU-Japan. Journal of European Integration, [e-folyóirat] 39 (7), pp. 875-889. Elérhető: [The new politics of trade: EU-Japan \(researchgate.net\)](#) Letöltve: 2021. 10.21.

Szabó, D., 2016. High income trap: Japán. Holdblog, [blog] augusztus 15. Elérhető: <https://alapblog.hu/high-income-trap-japan/> [Hozzáférés dátuma: 2021.10.08.].

Tobin, M., 2019. Explained: the difference between the RCEP and the CPTPP. This Week in Asia, [blog] július 6. Elérhető: [Explained: the difference between the RCEP and the CPTPP | South China Morning Post \(scmp.com\)](#) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.01.].

Tyabji, N., 1984. Japanese Miracle: Review Article of Chalmers Johnson MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-75. Social Scientist, [e-folyóirat] 12, pp. 73-90. Elérhető: [Japanese Miracle \(uni-muenchen.de\)](#) Letöltve: 2021.10.21.

Ueda, K., 2012. Deleveraging and Monetary Policy: Japan Since the 1990s and the United States Since 2007. Journal of Economic Perspectives, [e-folyóirat] 26, pp. 177-202. Elérhető: [Deleveraging and Monetary Policy: Japan Since the 1990s and the United States Since 2007](#)

(aeaweb.org) Letöltve: 2021. 11.03.

Völgyi, K., 2015. JAPÁN GAZDASÁGTÖRTÉNETE. Budapest: MTA KRTK Világgazdasági Intézet

Wardani, R. Y. & Cooray, N. S., 2019. Saving Potential of Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP): Implication for China and Japan. Journal of Economic Info, [e-folyóirat] 6, pp. 34-42. Elérhető: [View of Saving Potential of Regional Comprehensive Economic Partnership \(RCEP\): Implication for China and Japan \(readersinsight.net\)](http://readersinsight.net) Letöltve: 2021.11.11.

Whiting, K, 2021. An expert explains: What is RCEP, the world's biggest trade deal?. World Economic Forum, [blog] május 18. Elérhető: <https://www.weforum.org/agenda/2021/05/rcep-world-biggest-trade-deal/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.09.].

Wu, C., 2020. ASEAN at the Crossroads: Trap and Track between CPTPP and RCEP. Journal of International Economic Law, [e-folyóirat] 23, pp. 97-117. Elérhető: [\(PDF\) ASEAN at the Crossroads: Trap and Track between CPTPP and RCEP \(researchgate.net\)](https://researchgate.net) Letöltve: 2021.10.28.

Yongsheng, Z, 2018. Opinion: Does Japan benefit the most from CPTPP?. CGTN, [blog] december 29. Elérhető: https://news.cgtn.com/news/3d3d414f3151544e31457a6333566d54/share_p.html [Hozzáférés dátuma: 2021.11.04.].

Zentai, P, 2014. Vagy pénzt nyomtatunk döggel, vagy stagnálni fogunk örökké. Holdblog, [blog] december 16. Elérhető: <https://alapblog.hu/vagy-penz-nyomtatunk-dogivel-vagy-stagnalni-fogunk-orokke/> [Hozzáférés dátuma: 2021.11.09.].

Zhang, Z, 2021. Developing Your China Trade with Japan and South Korea Under RCEP. China Briefing, [blog] június 28. Elérhető: [How RCEP Will Benefit Export Trade between China, Japan, and South Korea \(china-briefing.com\)](http://china-briefing.com) [Hozzáférés dátuma: 2021.10.10.].

NYILATKOZAT

Alulírott Móga Virág..... büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2022. év december hónap 6 nap

.....
hallgató aláírása